

Vzdělávání migrantů

Bc. Ludmila Jelenová

Diplomová práce
2008

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Ludmila JELENOVÁ
Studijní program: N 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Vzdělávání migrantů

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretické části

Praktická část – stanovení cílů výzkumu a výzkumného vzorku, realizace výzkumu

Zpracování výsledků a závěrů

Doporučení pro praxi

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

**Budilová L., Hirt T. a kol. Policista v multikulturním prostředí, informační manuál POLICIE
ČR.1. vyd. Praha :2005. ISBN 80-903510-1-8**

Charta základních práv EU

Bobosudová L., Pikalová Hernandezová J, Citinec a vzdělávání v České republice

**Janů I., Rozumek M. Azylové právo ES – Pohled a role nevládních organizací. Praha,
OPPU 2004**

**Zpráva o migraci na území České republiky z pohledu Policie ČR služby cizinecké
a pohraniční policie – situace do 31.12.2006. PČR 2007**

Zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Ivana Marášková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

4. prosince 2008

Termín odevzdání diplomové práce:

12. ledna 2009

Ve Zlíně dne 4. prosince 2008

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

ABSTRAKT

Diplomová práce poukazuje na problematiku vzdělávání migrantů. V teoretické části popisuje migraci, její rozdělení, právní rámec a přístup cizinců ke vzdělání.

Praktická část je věnována výzkumu se zjištěním názorů migrantů na kurzy českého jazyka.

Klíčová slova: migranti, škola, vzdělávání, cizinec, azyl, nelegální migrace, nucená migrace, pobytové středisko, uprchlík, nevládní organizace a rodina.

ABSTRACT

My degree work is concerned with the problem of migrant's education. In the theoretical part I describe migration, its division, the law frame of migration and the attitude of migrants to the education.

The practical part deals with research of migrant's opinions about the czech language courses.

Keywords: migrants, school, education, foreigner, asylum, illegal migration, forced migration, centre of stay, refugee, non-governmental organisation and family.

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat pracovníkům Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra a pracovníkům Správy uprchlických zařízení ministerstva vnitra ČR za vstřícný přístup a poskytnuté informace o azylové proceduře v ČR. Dále Parise Zargari – ředitelce sdružení Berkat za informace o zařízení a možnost navštívit kurz.

Ráda bych také poděkovala všem pedagogům, s nimiž jsem se během svého studia setkala a kteří v mnoha směrech obohatili nejen mé znalosti, ale i mou osobu. Především děkuji vedoucí práce PhDr. Ivaně Maráškové za cenné rady a připomínky.

Poděkování patří také mé rodině za podporu, kterou mi po celou dobu studia poskytovala.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 MIGRACE	11
1.1 MIGRACE A JEJÍ DRUHY	11
1.2 EVROPA A MIGRACE	14
1.3 ZELENÉ KARTY	18
1.4 SCHENGEN.....	19
2 MIGRANTI V ČESKÉ REPUBLICE	21
2.1 ŽADATELÉ O MEZINÁRODNÍ OCHRANU.....	22
2.2 PRÁVNÍ RÁMEC.....	26
2.2.1 Zákon o pobytu cizinců (č.326/1999).....	27
2.2.2 Úmluva o právech dítěte	29
2.2.3 Zákon o rodině	31
2.3 NEZLETILÉ OSOBY BEZ DOPROVODU PODLE EVROPSKÉ RADY	31
2.3.1 Kdo se podílí v procesu o nezletilé cizince bez doprovodu	34
2.3.2 Stanovení věku – specifika stanovení věku.....	38
2.3.3 Typy zařízení pro nezletilé cizince bez doprovodu.....	39
2.3.4 Psychické potřeby dospívajících	41
2.4 POZNATKY Z PRAXE	43
3 VZDĚLÁVÁNÍ – INTEGRACE DO JAZYKOVÉHO PROSTŘEDÍ	46
3.1 ŠKOLSTVÍ – ROZLIŠOVÁNÍ PŘÍSLUŠNOSTI.....	48
3.2 POSTUP PŘÍSTUPU K VZDĚLÁVÁNÍ V ČR	49
3.3 PROBLEMATIKA VZDĚLÁVÁNÍ – NEZISKOVÉ ORGANIZACE	53
3.4 ZKUŠENOSTI ZE ZAHRANIČÍ:	56
3.5 CHARAKTERISTIKA ŽÁKŮ	57
PRAKTICKÁ ČÁST	59
4. VÝZKUM	60
4.1 CÍL VÝZKUMU	60
4.2 METODA VÝZKUMU	60
4.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	62
4.4 REALIZACE VÝZKUMU	66
4.5 ANALÝZA ROZHovorŮ	67
4.6 ZÁVĚR VÝZKUMU	71
ZÁVĚR	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	76

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	79
SEZNAM OBRÁZKŮ	80
SEZNAM TABULEK.....	81
SEZNAM PŘÍLOH.....	82

ÚVOD

Od roku 1995 pracuji u Cizinecké a pohraniční Policie České republiky. Posledních pět let na SŠTČD (skupině šetření trestné činnosti a dokumentace). Při své každodenní práci se pohybuji mezi cizinci. Setkávám se s dospělými cizinci, ať již jako pachateli trestných činů, přestupků, svědky, převaděči či žadateli o azyl. Vzdělávání migrantů je téma, které jsem si vybrala pro svou diplomovou práci. Myslím si, že většině lidí je toto téma úplně cizí a nemají vůbec tušení, jak se k nám cizinci dostanou, čím vším musejí projít a jak je pro ně složité začlenit se do naší majoritní společnosti.

Mezi výrazné jevy spojené s existencí lidstva a civilizace vůbec, patří přesuny obyvatel, resp. lidí z místa na místo. Tento přesun je podmíněn různými vlivy, mezi něž patří jak přírodní, tak civilizační jevy a k životu negativně změněné životní podmínky. Migraci, jako společenský jev lze zkoumat v několika rovinách i z různých úhlů náhledu. Základním hlediskem je dělení na migraci dobrovolnou a vynucenou, i když mnohdy nelze mezi těmito dvěma náhledy stanovit pevnou dělicí hranici, neboť v řadě případů, zvláště u migrace za prací, dobrovolná migrace splývá s kategorií migrace vynucené.

Integrace cizinců je klíčová pro zachování sociální soudržnosti hostitelských společností a pro ekonomický rozvoj. Zkušenosti zejména starých členských států Evropské unie, kde se již dlouhodobě nachází větší počet cizinců ukazují, že nedostatečná integrace cizinců může vést k některým závažným problémům, a to je nejen pro majoritní (hostitelskou) společnost, ale pro společnost jako celek, tedy včetně přistěhovalců. Osoby pocházející z jiných zemí a žijící trvale či dlouhodobě v České republice stále výraznějším způsobem ovlivňují demografický vývoj republiky a tím se zvyšuje i jejich vliv v různých oblastech ekonomického a sociálního života země. Jde tedy o proces socializace a regulace lidského chování, podmínky a formy socializace, zákony socializace (sociálního učení). Poruchy, konflikt, frustrace, psychická deprivace a psychický stres, toto vše a mnoho dalšího může působit a působí na migranty a jejich děti. V azylových táborech i na dalších místech proto působí sociální pracovníci a psychologové, kteří pracují s těmito lidmi a snaží se jim pomoci v pro ně neznámé kultuře. Mají pak větší možnost se integrovat do naší společnosti a získat společenský status. Důležitá je úloha sociální komunikace, která může napomoci k transformaci našich společenských postojů a předsudků.

S fenoménem uprchlictví se Česká republika začala blíže seznamovat krátce po listopadové revoluci v roce 1989. Přibližně od druhé poloviny roku 1990 přichází do České

republiky první uprchlíci. Spektrum států, z nichž uprchlíci na území ČR přicházeli se neustále rozšiřovalo. V prvním období tvořili majoritní skupinu žadatelů o azyl uprchlíci z Bulharska, Rumunska a bývalého Sovětského svazu. V poslední době přibývá žadatelů z Afghánistánu, Iráku, Srí Lanky, Indie, Vietnamu, Turecka, ale i ze zemí východní Evropy – převážně Ruska, Ukrajiny, a Moldavska. Dočasná ochrana byla v ČR poskytnuta také občanům Kosova, Bosny a Hercegoviny a Čečenska v době válečného konfliktu.

Každý člověk, který přichází do hostitelské země hledat bezpečí a ochranu, se nachází v náročné situaci. Odchází od rodiny, přátel. Opouští svůj domov, místo, ke kterému se váží jeho vzpomínky, místo, kde žil. Ztrácí své jistoty. Nezná jazyk země, do které přichází, neorientuje se v normách a hodnotách nové společnosti. Nemá jasnou představu o své budoucnosti. Uprchlícké dítě nebo mladý člověk, který se stále ještě vyvíjí, vyžaduje zvláštní péči. Je sice více přizpůsobivější a má lepší předpoklady dobré adaptace na prostředí a integrace do cizí společnosti, avšak je pro svou nevyspělost zranitelnější a také ovlivnitelnější i v negativním smyslu (násilí...). Má – li po boku osobu, o níž se může opřít, neprochází složitými situacemi sám. Komplikovanějšími jsou případy, kde se dítě ocitá na území cizího státu bez doprovodu svých rodičů, zákonných zástupců či jiných legitimních pečovatелů. Z důvodů nevyzrálости v nezletilém věku není schopno přejímat důsledky svých rozhodnutí, která za normálních okolností za ně vykonávají právě rodiče nebo jiní pečovatелé. Jde o vývojovou fázi, která je pro mladého člověka velmi významná a náročná.

Cílem mé diplomové práce je tedy snaha poukázat na problémy migrantů související s jejich vzděláváním. V praktické části mé diplomové práce se budu zajímat o názory dospělých migrantů na výuku českého jazyka, jaká je spokojenost těchto lidí s nabídkou kurzů, počtem hodin, kvalitou výuky apod. Z tohoto se pak pokusím vyvodit doporučení pro praxi.

V České republice neexistuje speciální právní předpis, který by se zabýval výhradně problematikou integrace cizinců.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MIGRACE

Migrace obyvatelstva je přirozeným fenoménem a provází lidské dějiny už od nepaměti. Odhaduje se, že v současné době žije 150 milionů lidí mimo místo svého narození, což jsou zhruba 2 % světové populace. Rozmístění migrantů je velmi nerovnoměrné. Asi jedna třetina světové populace migrantů obývá území sedmi nejbohatších zemí světa (Francie, Itálie, Japonsko, Německo, Kanada, USA, Velká Británie). Někteří lidé přicházejí do nové země, protože hledají dobrodružství, nové zážitky, byla jim nabídnuta pracovní příležitost nebo se do ciziny odstěhovali za někým blízkým. Někteří lidé však neměli to štěstí, aby o svém přestěhování rozhodli úplně svobodně. Takoví lidé museli opustit svoji zemi, protože se v ní necítili bezpečně. Tito lidé, uprchlíci, opouštěli svoji zemi často za velmi dramatických okolností a utíkají do zemí, ve kterých se snaží najít azyl pro sebe, případně pro celou svoji rodinu. Na celém světě žije přibližně 30 milionů uprchlíků a lidí nuceně vysídlených.

Solidarita a pomoc v nouzi těmto lidem je znakem vyspělých zemí. Před rokem 1989 byla situace v ČR spíše opačná. Lidé odcházeli do zahraničí a hledali tam azyl. Učili se cizí jazyk a postupně se zapojovali do místního života. Od té doby se situace obrátila a naopak Česká republika jako ostatní vyspělé země přijímá uprchlíky a v azylových procedurách rozhoduje o udělování azylu. Mezi uprchlíky, kteří proudí do Čech, je také velké množství dětí, které přicházejí v doprovodu svých rodičů, případně zákonného zástupce nebo bez doprovodu. Děti jsou ještě velmi zranitelné a prožitá traumata u nich mohou způsobit celoživotní následky. Proto je nutné, aby se jim dostávalo náležitá péče a jejich vývoj mohl pokračovat bez větších následků.

1.1 Migrace a její druhy

Ministerstvo vnitra ve své zprávě v oblasti migrace na území České republiky dělí migraci na legální (regulární, dovolená) a migraci nelegální (neregulární, nedovolená).

Pod pojmem legální migrace rozumíme přeshraniční pohyb jak za účelem turistiky, tak za účelem dlouhodobého nebo trvalého usídlení se na území hostitelského státu, při splnění podmínek stanovených příslušnou vnitrostátní úpravou a mezinárodními dohodami.

Naopak pojem nelegální migrace cizinců představuje vstup nebo pobyt cizince, který nesplňuje nebo přestal splňovat podmínky pro vstup nebo pobyt, stanovené příslušnými vnitrostátními právními předpisy nebo mezinárodní dohodou, jíž je Česká republika vázána. (Zpráva o situaci v oblasti migrace na území ČR za rok 2004 In Jelenová, 2006).

Podle zákona o pobytu cizinců je cizinec oprávněn na území České republiky pobývat přechodně bez víza, na základě uděleného krátkodobého víza či dlouhodobého víza nebo trvalého pobytu. (Zákon č. 283/1991 Sb.).

Co se týká nelegální migrace, tak ta v současné době vyvolává ohrožení vnitřní stability společnosti a ohrožuje bezpečnostní situaci zejména v cílových vyspělých zemích Evropské unie a v tranzitních zemích středovýchodní Evropy. Souvisí s přeshraniční trestnou činností, organizovanou převaděčskou kriminalitou a obchodem s lidmi. Vedle rostoucího podílu struktur organizovaného zločinu vnímá mezinárodní společenství jako vážnou bezpečnostní hrozbu především nárůst aktivit teroristických skupin na poli nelegální migrace.

Od vzniku České republiky v roce 1993 narůstá bez výrazných výkyvů počet cizinců s povoleným trvalým pobyt. Bezpečnostní aspekty integrace cizinců je možno členit do dvou dílčích okruhů. Jsou to jednak bezpečnostní rizika, která z imigrace a integrace plynou nebo mohou plynout pro Českou republiku a její obyvatele, na druhé straně se jedná o bezpečnost integrujících se cizinců, tzv. trestnou činnost motivovanou zejména rasovou a etnickou nenávistí, zaměřenou proti nim. Bezpečnostní rizika plynoucí z integrace cizinců jsou v České republice v současné době relativně malá. Některé skutečnosti, jako například struktura kriminality páchaná cizinci, netolerantní a xenofobní postoje velké části české veřejnosti a vývoj v zemích západní Evropy a světa však naznačují, že s narůstajícím počtem cizinců žijících v České republice dojde pravděpodobně také k nárůstu bezpečnostních rizik spojených s integrací cizinců.

Bezpečnostním rizikům souvisejícím s imigrací je věnována velká pozornost rovněž v souvislosti s bojem proti mezinárodnímu terorismu a organizovanému zločinu. Události po teroristických útocích v USA v září 2001 a zahájení mezinárodních akcí v rámci boje proti terorismu měly vliv na celkovou migrační problematiku v České republice.

V roce 2004 došlo v celoevropském měřítku k výraznému poklesu počtu žadatelů o azyl. Přestože v některých nových členských státech EU byl zaznamenán mírný nárůst, nepotvrdily se některé varovné prognózy hovořící o „zhroutil“ azylových systémů těch středoevropských zemí, jejichž hranice od 01. 05. 2004 tvoří novou vnější hranici Evrop-

ské unie. Mezi jednotlivými žadateli o azyl v evropských zemích byli v roce 2004 nejpočetněji zastoupeni občané Ruské federace, Srbska a Černé Hory a dále obyvatelé klasických zdrojových regionů Blízkého a Středního východu, Afriky a rovněž občané Číny. V legislativní oblasti jednotlivé evropské státy i Evropská unie jako celek pokračují v trendu zpřísnování azylové a migrační politiky. Je patrné, že otázky spojené s problematikou přistěhovalectví nabývají na významu a fenomén migrace se tak stává stále důležitější součástí vnitropolitických diskusí zejména v zemích Evropské unie. Přijatá restriktivní opatření v legislativní oblasti stejně jako další zkvalitnění ochrany vnějších hranic EU má za následek zvyšování počtu přistěhovalců, kteří se snaží na teritorium EU pronikat ilegálně. Roste úloha převaděčů a organizátorů ilegální migrace. Národnostní složení ilegálních přistěhovalců stejně jako hlavní směry jejich pronikání na evropské teritorium se zásadním způsobem neliší od situace v minulých letech. Narůstá podíl „sofistikovanějších“ a logisticky náročnějších způsobů ilegální migrace, např. s využitím padělaných cestovních dokumentů, což je opět způsobeno kvalitnější ochranou vnějších hranic EU. (Jelenová, 2006).

Obr. č. 1. - Hlavní migrační směry do Evropy

Zdroj: (Zpráva o situaci v oblasti migrace na území ČR 2004)

1.2 Evropa a migrace

O Evropské migraci ve své knize Hladík (2006) uvádí následující: „Přestože na evropský kontinent přicházelo po staletí poměrně velké množství migrantů, nemůže se Evropa v tomto srovnávat se zaoceánskými přistěhovaleckými zeměmi. Každá evropská země se s migrací vyrovnávala a vyrovnává tak, jak jí to umožňují její tradice, zvyky, historie a mentalita. Podle Barši (2003) však můžeme rozlišit tři základní modely reakce na neevropskou migraci.

1. Německý model, který je uplatňovaný především vůči „mnohamilionové pracovní armádě“ Turků. Migranti, kteří do země přicházejí, jsou označováni slovem Gastarbeiter (v překladu doslova „hostující dělník“, nebo „host na práci“). V Německu se předpokládalo, že většina těchto pracovníků až vydělá dostatek peněz, odjede zpět do své země. Jsou jim sice zajištěna základní lidská a sociální práva, ale je jim značně ztížena možnost získání občanství s celou šíří práv občanských a politických. S naturalizací těchto dělníků se nepočítá. V této souvislosti se v Německu v 70. letech 20. století hovořilo o tzv. „přechodné integraci!“. Němci svou národní identitu odvozují od „pokrevní“ spjatosti se zemí, národem či jazykem. Němcem (odlišovat od občana Německa) se tudíž může stát jen stěžejí člověk, který nemá německé kořeny.

2. Francouzský model. Můžeme jej považovat za pravý opak německého modelu reakce na migraci. Francouzi zakládají svou národní příslušnost na přijetí univerzalistických principů Francouzské republiky. Proti „právu krve“ zde stojí „právo země“. Francouzi se snaží o co největší univerzalistický charakter republiky. Z toho například plyne přísná sekularizace francouzského školství a s tím související zakazování jakýchkoliv (nejen muslimských, jak by se mohlo zdát) náboženských symbolů ve francouzských školách. Francouzi jako by tím říkali: „Náboženství je tvá soukromá věc a do státní instituce, která je založena na univerzalistických principech, něco takového nepatří, protože v první řadě jsme všichni Francouzi a až potom muslimové, židé nebo indiáni“. Francie je tak otevřena všem migrantům, kteří tento univerzalistický princip přijmou. Tento model má však také trhlinu. Veřejné instituce nepodporují uchování a rozvoj etnických identit, s nimiž byli naturalizovaní občané dříve spjati. Jejich přijetí za rovné a svobodné příslušníky Francouzské republiky s sebou má nést přijetí zvláštní francouzské kultury, která se falešně považuje za univerzální ztělesnění

lidské civilizace. Kulturně – skupinová odlišnost je chápána jako soukromá záležitost, nikoliv jako součást veřejné kultury.

3. Britský model je považován za nejlepší variantu z těchto tří, avšak ani on není bez chyby. Tento model můžeme označit jako hierarchický kulturní pluralismus. Britové uznávají kulturní rozdíly mezi skupinami žijícími na jejich území. Vychází se z toho, že příslušnost k určité sociokulturní skupině je příčinou kulturních a sociálních potíží členů těchto skupin. Má-li se nastolit individuální rovnost lidí v rámci jedné společnosti, předpokládá se rozpuštění nižších skupinových odlišností. Jsou-li naopak skupinové identity zachovány, pak je s nimi také udržena nerovnost mezi lidmi. Jednoduše by se dalo říci, že čím více migranti přejímali anglickou kulturu, tím lépe se jim dařilo a postupovali na ekonomicko-sociálním žebříčku výše, nikdo je však k tomu jednání nenutil. Proto se hovoří o hierarchickém kulturním pluralismu. Tento model byl v 60. letech 20. století podroben kritice a tolerance ke skupinovým rozdílům byla doplněna důrazem na individuální rovnost. Z této proměny hierarchického kulturního pluralismu na kulturní pluralismus rovnostářský, liberální vzešla specificky evropská varianta multikulturalismu, který se uplatnil také v Nizozemí a ve Švédsku“ (Hladík, 2006).

V cílové zemi začíná proces integrace do nové společnosti. Integrace je pojem široce uchopovaným ve sférách politických, teoretických či vědeckých. Zjednodušeně jej můžeme chápat jako začlenění jednotlivce či skupiny do stávajícího systému, který funguje podle pravidel, která každá konkrétní společnost považuje za vlastní. Integraci vnímáme jako interaktivní proces, ve kterém svou roli hrají na jedné straně imigranti/ky a na druhé straně majoritní společnost.

Na straně majoritní společnosti existují platné formální předpisy, které by měly tvořit koncepční celek migrační a integrační politiky každého státu. Tato je determinována nastavením obecně platného sociálního řádu. Přijímání cizinců/cizinek, otevřenost společnosti je ve velké míře závislé na historii a migračních zkušenostech každého státu. Integrace se odehrává na několika úrovních (dimenzích) společenského života. Dimenze integrace obsahují podmínky, které musejí být částečně splněny všechny, má-li být integrace považována za úspěšnou. Kvalita i kvantita takových předpokladů je v každém státním subjektu jiná. Souhrn těchto předpokladů by měl být celistvý a transparentní. Pokud tomu tak není, je soužití majority a minorit provázáno větší či menší mírou domněnek a ambivalencí. Jasně vyslovená pravidla pro integraci (a následné přijetí) azylantům a azylantkám

evidentně chybí. Dle Krchové a Víznerové (2008) můžeme rozlišovat tyto dimenze integrace:

Občansko – politická = nabyvání práv nejprve spojených se získáním azylu (mezinárodní ochrany), následně naturalizací (získáním občanství) a s tím spojená možnost politické participace.

Sociálně – ekonomická = přístup na pracovní trh, možnosti ekonomické aktivity a s tím spojená soběstačnost a nezávislost na pomoci státu a dalších zdrojích. Sociální integrace zahrnuje formální i neformální fungování v občanské společnosti, umožnění společenských kontaktů nejen v rámci cizineckých komunit, ale i s majoritní společností.

Kulturní = poznání a pochopení kultury, zvyků a tradic země, kde se azylant/ka rozhodl /a usadit. Je možné sem zahrnout i tzv. identifikační integraci, která zahrnuje subjektivní pocit sounáležitosti s kulturou dané země, pocit domova a bezpečí.

Teorií, jak na úrovni migrační a integrační politiky zajistit průběh integrace, existuje několik. V Evropě jsou uplatňovány níže uvedené principy integračních politik, žádný z těchto principů však neexistuje v čisté podobě. Lze říci, že ve společnosti pouze převažují určité modely chování ve vztahu k cizincům/cizinkám :

- Asimilační model uplatňovaný ve Francii je otevřený je imigrantům/kám, přijímá je na své území a podmínky, které musí splnit, aby mohli být uznáni jako občané/ky Francie, jsou jim vstřícné. Existuje mnoho nástrojů, jak v přijetí francouzské kultury cizincům/kám pomáhat. Na druhou stranu vyžaduje asimilaci, tedy vzdání se skupinových kulturních odlišností (např. tzv. šátkový zákon).

- Pluralitní model stojí na opačném pólu osy. Je uplatňován ve Velké Británii, která není cizincům/kám tak „přátelská“. Odlišnost se připouští, je respektována a zohledňována, v případě potřeby jsou uplatňována antidiskriminační opatření. Práva jednotlivců jsou spjata s jejich příslušností k určité skupině, která pak obhajuje své kolektivní nároky. Pluralismus předpokládá jistou míru osvojení většinové kultury. Někdy se nelze úplně vyhnout jisté hierarchizaci.

- Diferencovaná inkorporace (Německo) představuje model přechodné (a podle některých permanentních) diferencované inkorporace. Odlišnost imigrantů/tek je chápána jako nepřekročitelná překážka integrace – imigranti/ky a jejich skupiny se mohou zapojit do společnosti v ekonomické oblasti, stát dokonce podporuje udržení jejich kultury, ale to vše má být pouze přechodné a má být zakončeno odchodem imigrantů ze země.

Chceme-li obsáhnout problematiku integrace celistvě, musíme si uvědomit, že skupina cizinců/nek v České republice není homogenní. Mezi nejdůležitější faktory, které skupinu dělí dále do podskupin, patří např.: sociokulturní oblast, ze které migranti/ky přicházejí, jazyková vybavenost, věk, délka pobytu v ČR atd. (Krchová, Víznerová, 2008).

Obr. č. 2 - Migrační trasy z východní Evropy

Zdroj: (Zpráva o situaci v oblasti migrace na území ČR 2004).

Pracovní migrace z východní Evropy směrem na západ je jedním z důsledků politických, ekonomických a sociálních změn, k nimž došlo ve střední a východní Evropě v 90. letech 20. století. Politická svoboda, liberalizace trhu, svoboda pohybu a nerovnoměrné rozložení pracovních příležitostí vede ke vzniku spontánních pracovních migrací, které dříve prakticky neexistovaly. Zásadně se také změnil charakter pracovních migrací - zatímco do roku 1990 byli cizinci v ČR zaměstnáváni téměř výlučně v rámci mezivládních obchodních kontraktů, od roku 1991 převažují individuální pracovní smlouvy. Cizinci, kteří nejsou občané EU, mohou být přijati do zaměstnání a zaměstnání jen tehdy, mají – li platné povolení k zaměstnání vydané příslušným úřadem práce a platné povolení k pobytu na území ČR. Občané zemí EU nemusí od 1. 5. 2004 získávat povolení úřadu práce k zaměstnávání cizinců, jsou na pracovních úřadech vedeni v evidenci pomocí tzv. registračních karet. Cizinci s trvalým pobytem v ČR mají z hlediska pracovního práva stejné postavení jako občané ČR. Nejvyšší počet pracovních migrantů je v Praze, v severních Čechách, na severní Moravě a dále v západočeských a středočeských regionech. Naopak nejméně je ve východních a jižních Čechách. Převažují migranti z východoevropských zemí, mezi nimiž tvoří nejvyšší procento muži v produktivním věku zastávající dělnické profese. (Budilová, Hirt, 2005).

1.3 Zelené karty

Vláda na jaře odsouhlasila novelu zákona o zaměstnanosti a změnu dalších souvisejících zákonů, jejichž cílem má být „pružnější pracovní trh“. Důležitou součástí těchto změn je institut takzvaných Zelených karet, jež jsou kombinací povolení k pobytu s pracovním povolením. Pokud bude zákon platit, tak o českou zelenou kartu budou moci požádat občané prakticky většiny členských zemí OSN.

Hlavním smyslem zavedení Zelených karet je údajně snaha obsadit skoro 150 tisíc volných míst, které požaduje český průmysl. Na druhé straně však ČR stále eviduje 330.641 osob bez práce, o které Nečasovo ministerstvo jeví pramalý zájem. Návrh přichází také v době nastupující americké recese, která postihne i exportně orientovanou českou ekonomiku.

Samotným smyslem této úpravy je odstranění administrativních překážek bránících přístupu cizinců na trh práce v profesích, které nejsou v době 30 dnů od nahlášení volného pracovního místa úřadu práce obsazena českým občanem, občanem jiného členského státu EU nebo jejich rodinnými příslušníky. Je to záslužná snaha. Avšak dnešní praxe naznačuje, že zaměstnavatelé nemají zájem o cizince proto, že by nebylo dostatek domácí pracovní síly, ale proto že chtějí ušetřit. Často se stává na úřadech práce, že na místo kopáče se žádá kromě obvyčejné odbornosti také znalost ruštiny. Jinými slovy dopředu se dávají takové požadavky, aby je český občan nemohl splnit. Profit z toho má potom zaměstnavatel a zprostředkující agentury.

Návrh zákona je velmi benevolentní i v tom, že od cizince se nevyžaduje lékařské osvědčení. Hrozí tedy přímé nebezpečí pro českou populaci od dosud neznámých chorob. Největší slabinou zákona však je, že neřeší, co se stane, až vyprší platnost zelených karet. Pan ministr Nečas říká:“ Pokud tu získají trvalý pobyt, bude maximální snaha vytvořit pro ně integrační programy. Naším základním strategickým přístupem musí být integrace cizinců do majoritní společnosti. Nechceme žádná uzavřená ghetta, žádné uzavřené komunity s vlastním paralelním systémem hodnot, rodinného práva a podobně“. Hezká slova. Realita například sousedního Německa je však jiná. Přitom Německo má nepoměrně více prostředků pro integraci, která se však nedaří. Dnes v ČR žije skoro 4% (392 000) cizinců. Pokud se prosadí zelené karty tento počet se zvýší minimálně o 50%. Česká populace a její sociální systém však na toto není vůbec připraven. (z příspěvku vlády – poslankyně PhDr Lenky Mazuchové).

1.4 Schengen

Česká republika spolu s dalšími osmi nováčky Evropské unie vstoupila 31. 12. 2007 do schengenského prostoru. Co Schengen vlastně pro nás znamená, co nám přináší, ukáže teprve čas, zatím mohu napsat jen toto:

Schengen je:

- zrušení kontrol na vnitřních hranicích a jejich přesunutí na hranice vnější.

- stanovení společných podmínek pro překračování vnějších hranic, oddělené odbavování cestujících ze schengenského prostoru a z nečlenských zemí na letištích a v přístavech
- povinné ohlašování příslušníků třetích zemí, kteří cestují z jednoho členského státu do druhého
- harmonizace podmínek pro vstup, udělování krátkodobých víz a pravidel pro žádosti o azyl, zavedení práva a podmínek pro přeshraniční sledování osob, jež umožňuje pohraničnickům a policistům stíhat uprchlíky v sousedním státě, posílení spolupráce trestních soudních orgánů
- součástí je zřízení Schengenského informačního systému (SIS), který shromažďuje například údaje o nežádoucích osobách, střelných zbraních, ukradených autech, nebo falešných bankovkách, jež jsou k dispozici policejním centrálám a imigračním úřadům. V březnu pak skončily kontroly na mezinárodním letišti Praha -Ruzyně.

V praxi to znamená, že skončili například fronty na hraničních přechodech a na cestování po schengenském prostoru by měly stačit nové typy občanských průkazů. Na mezinárodním letišti Praha – Ruzyně probíhají kontroly osob a dokladů pouze namátkově.

2 MIGRANTI V ČESKÉ REPUBLICE

V této kapitole bych ráda interpretovala některé pojmy, které se v textu dále objevují. **Nezletilý bez doprovodu je** osoba mladší 18 let, nacházející se mimo zemi svého původu, která je zároveň odloučena od svých rodičů nebo jiných zákonných zástupců. Vždy je nutné rozlišovat mezi:

- dítětem v nouzi, které potřebuje pomoc, ale nežádá o azyl. Na takové dítě se vztahují ustanovení příslušných mezinárodních smluv, které se týkají práv dítěte. Zásadní ale je, že při řešení situace dítěte v nouzi, které nežádá o azyl, je možné kontaktovat státní orgány jeho země původu.

- a dítětem v nouzi, které projevilo úmysl požádat o azyl. Na takové dítě se navíc vztahují ustanovení Úmluvy o právech postavení uprchlíků z roku 1951 a při řešení jeho situace není možné kontaktovat státní orgány jeho země původu.

Kdo je **uprchlík** – Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 definuje uprchlíka jako osobu, „která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy z pronásledování z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti. Podle Úmluvy o právním postavení uprchlíků nesmí být uprchlík vyhoštěn nebo vrácen na hranice zemí, ve kterých by jeho život nebo osobní svoboda byly ohroženy na základě jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společenské vrstvě či politického přesvědčení.

Co je potřeba vědět, pokud se setkáte s nezletilým žadatelem o azyl bez doprovodu:

1. Primárním hlediskem při přijímání jakéhokoliv rozhodnutí týkajícího se dítěte bez doprovodu je nejlepší zájem dítěte. Každé dítě bez doprovodu je třeba ihned po jeho vstupu na území ČR identifikovat a zaregistrovat.

2. Žadatel o azyl nemůže být během azylového řízení navrácen do své země původu. Při kontaktování příbuzných nebo jiných blízkých osob dítěte musejí úřady postupovat velmi opatrně, aby neohrozily život dítěte či jeho rodiny. Za žádných okolností nesmí úřady kontaktovat orgány země původu dítěte, které žádá o azyl.

3. Za péči o dítě jsou v první řadě zodpovědní rodiče. Při identifikaci vazeb mezi dítětem a osobami, které ho doprovázejí, je však třeba postupovat velmi opatrně, aby se zabránilo možnému zavlčení dítěte do sítí nelegálních skupin obchodníků s lidmi.

Uprchlíci většinou opouštějí svou zemi původu ve spěchu, bez přípravy a často bez potřebných dokumentů (pasy, víza), mnohdy nemají jinou možnost než cestovat s falešnými doklady a v nejhorsím případě jsou nuceni odejít ze země původu za pomoci nelegálních převaděčských skupin. Během prvního kontaktu s takovým dítětem je nutné postupovat velmi citlivě, neboť okolnosti jeho odchodu ze země mohly být velmi dramatické. Je třeba mít na paměti, že dítě může trpět post-traumatickým stresovým syndromem nebo jinými psychickými problémy. Vždy je třeba brát v úvahu a zohledňovat rasové, kulturní a etnické odlišnosti. Je-li to možné (a vhodné), jednejte s dítětem prostřednictvím dobrého a spolehlivého tlumočnicka.

Dítěti - žadateli o azyl bez doprovodu je poskytována stejná ochrana jako každému jinému dítěti, které bylo z jakéhokoli důvodu trvale nebo přechodně odloučeno od rodiny. Na toto dítě se vztahuje povinná školní docházka.

Žadatelům o udělení azylu se poskytuje na území České republiky bezplatně zdravotní péče v rozsahu zdravotní péče hrazené ze zdravotního pojištění, a to pouze ve zdravotnických zařízeních, s nimiž má ministerstvo vnitra (Správa uprchlických zařízení MV) uzavřenou smlouvou o poskytování zdravotní péče. Při splnění těchto podmínek hradí náklady poskytnuté zdravotní péče stát. (Správa uprchlických zařízení MV, 2006). (Příloha č. XI).

2.1 Žadatelé o mezinárodní ochranu

Dle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, může být mezinárodní ochrana formou azylu udělena cizinci, který: „ je pronásledován za uplatňování politických práv a svobod, nebo má odůvodněný strach z pronásledování z důvodů rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož občanství má, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, ve státě jeho po-

sledního trvalého bydliště“.¹ (§ 12 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1993 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů).

Azyl může být také udělen z důvodů sloučení rodiny, tedy manželovi/manželce azylanta, jeho svobodným dětem mladším 18 let, rodiči azylanta mladšího 18 let nebo zletilé osobě odpovídající za nezletilou osobu bez doprovodu. (§ 13 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1993 Sb., O policii ČR, ve znění pozdějších předpisů).

Dále může být azyl udělen z tzv. humanitárních důvodů.² Česká republika může udělit cizinci azyl bez předchozího řízení, pokud je uznán uprchlíkem dle mezinárodní smlouvy rozhodnutím Úřadu Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky (UNHCR) za podmínky dodržení zásady spravedlivého rozdělení břemene se smluvními státy Úmluvy o právním postavení uprchlíků. (§ 12 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1993 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů).

Azyl nelze udělit, pokud existuje podezření, že se cizinec dopustil trestného činu proti lidskosti, proti míru a válečného trestného činu ve smyslu mezinárodních dokumentů obsahujících ustanovení o těchto trestných činech, vážného nepolitického činu nebo se dopustil činů, které jsou v rozporu se zásadami a cíli Organizace spojených národů. Na cizince, který podněcuje ke spáchání výše uvedených činů nebo se na jejich páchání podílí, se hledí, jakoby se těchto trestných činů dopustil. (§ 15 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1993 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů).

Jako o zjevně nedůvodnou lze žádost o mezinárodní ochranu zamítnout, pokud žadatel uvádí pouze ekonomické důvody, nepravdivé informace o své osobě či poškodil nebo zničil cestovní doklady, pochází ze třetí země, v opakované žádosti uvádí obdobné skutečnosti jako v žádosti původní nebo podal žádost o udělení mezinárodní ochrany s cílem vyhnout se hrozícímu vyhoštění, vydání nebo předání k trestnímu stíhání do ciziny. Nezletilé osobě bez doprovodu nelze žádost zamítnout jako zjevně nedůvodnou. (§ 16 zákona č.

¹ Pronásledováním se rozumí ohrožení života nebo svobody, opatření působící psychický nátlak nebo jiná obdobná jednání, pokud jsou prováděna, podporována či strpěna ve státě, jehož je cizinec občanem, nebo pokud tento stát není schopen zajistit ochranu před takovým jednáním.

² Jedná se o případy, kdy nelze žadatele vrátit do země původu vzhledem k jeho subjektivní situaci. Většinou jde o lidi staré nebo nemocné. V podstatě lze ale pod pojmem humanitární důvod zahrnout téměř vše.

325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1993 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů).

Azyl lze odejmout, pokud azylant uvedl nepravdivé údaje anebo zamlčel podstatné skutečnosti podstatné pro vydání rozhodnutí, dobrovolně nabyt původní státní občanství, dobrovolně pobývá na území státu, který opustil z důvodů pronásledování, je-li azylant považován za nebezpečného pro bezpečnost státu, byl pravomocně odsouzen za zvlášť závažný trestný čin a zaniknou-li důvody, pro který byl udělen azyl za účelem sloučení rodiny či humanitární azyl. (§ 17 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1993 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů).

Novelou zákona o azylu č. 165/2006 Sb. byla upravena terminologie – „žadatel o udělení azylu“ byl nahrazen slovy „žadatele o udělení mezinárodní ochrany“.

2.2 Právní rámec

V této kapitole shrnu jednotlivé dokumenty a právní normy, které se týkají cizinců, migrantů a jejich vzdělávání.

Základním mezinárodním právním dokumentem v oblasti uprchlictví a azylu je Úmluva o právech a postavení uprchlíků (Ženevská konvence) z roku 1951. Tento dokument však v dané době nereflektoval skutečnost, že existují genderově specifická ohrožení, nebezpečí a násilí, kvůli kterým jsou ženy stejně jako muži nuceni utíkat a hledat bezpečí v jiné zemi (např. problém domácího násilí v zemích, kde není legislativně upraveno, sexuální násilí atd.).

V roce 2006 vešla v platnost aktualizovaná Koncepce integrace cizinců, což je koncepční vládní dokument, který vytyčuje prioritní oblasti a aktivity pro realizaci úspěšné integrace dlouhodobě žijících cizinců/nek na území ČR.

V České republice je řízení o azylu uskutečňováno od jejího vzniku v roce 1993. Roku 1993 také Česká republika přijala Úmluvu o právech a postavení uprchlíků (přijata OSN v Ženevě v roce 1951), Československá republika se k této dohodě přihlásila již v roce 1990. Úmluva o právním postavení uprchlíků (nebo také Ženevská konvence, Ženevská úmluva) je právním dokumentem definujícím postavení a práva uprchlíka. Vychází z článku 14 Všeobecné deklarace lidských práv „Každá má právo vyhledat si před pronásledováním útočiště v jiných zemích a požívat tam azylu“. Úmluva je pro Českou republiku právně závazným dokumentem.

Základní legislativou v ČR je Zákon o azylu č. 326/1999, který platí od 1. 1. 2000 a který je každým rokem několikrát novelizován. Tento zákon upravuje azylovou problematiku v ČR v souladu s mezinárodními dokumenty, především vstup a pobyt cizince/ky žádajícího Českou republiku o ochranu, průběh azylového řízení, práva a povinnosti žadatelů/lek o udělení mezinárodní ochrany a azylantů, péči o žadatele/ky o udělení azylu a státní integrační program. Zákon o azylu upravuje pouze povinnost ministerstva vnitra informovat po udělení azylu azylanta/ku o jeho/jejích právech a povinnostech: „Ministerstvo azylanta písemně poučí v mateřském jazyce nebo v jazyce, ve kterém je schopen se dorozumět, o jeho právech a povinnostech nejpozději do 3 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o udělení azylu“ (Zákon o azylu, Díl 2, §50a).

Podle zákona o azylu realizuje Státní integrační program v oblasti získávání znalostí českého jazyka Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR formou bezplatného

jazykového kurzu. Nabídka bezplatného kurzu musí být azylantovi/ce učiněna ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy nejpozději do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o udělení azylu (www.mvcr.cz/azyl/integrace.html, #sip). Tyto kurzy zajišťuje jediná NNO, a to Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE). Výuka probíhá ve formě skupinových i individuálních kurzů s časovou dotací 100 hodin v případě individuální výuky 150 hodin v případě výuky skupinové, s dobou trvání kurzu maximálně 10 měsíců. Po zakončení kurzu a splnění zkoušky je absolventům/kám vydáno osvědčení o jeho zvládnutí. Toto osvědčení však například pro zaměstnavatele nemá žádný význam.

Vedle jazykových kurzů pro dospělé azylanty/ky probíhá povinná školní docházka žadatelů/lek o azyl a azylantů/tek do 15 let. Tuto výuku realizuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

2.2.1 Zákon o pobytu cizinců (č.326/1999)

Podle zákona je cizinec svěřený do náhradní výchovy rozhodnutím příslušného orgánu oprávněn trvale pobývat na území, je-li alespoň jedna fyzická osoba, jíž je cizinec svěřen, přihlášen k trvalému pobytu na území nebo se na území nachází ústav, ve kterém je dítě umístěno (§ 87 zák. č. 326/1999 Sb.).³ V případě, že dosáhne 18 let, může do 30 dnů podat žádost k trvalému pobytu. Zde nastává problém. Podle zákona musí cizinec žádající o trvalý pobyt předložit doklad o zajištění prostředků k trvalému pobytu na území a doklad obdobný z evidence Rejstříku trestů vydaného státem, jehož je cizinec občanem nebo

³ Povinnost ukončit pobyt neplatí, pokud by byl cizinec nucen vycestovat do státu, kde je ohrožen jeho život nebo svoboda z důvodu jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro politické přesvědčení nebo do státu, kde mu hrozí nebezpečí mučení, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu anebo kde je jeho život ohrožen v důsledku válečného konfliktu, nebo do státu, který žádá jeho vydání pro trestný čin, za který zákon tohoto státu stanoví trest smrti, anebo jestliže by bylo v rozporu s mezinárodními závazky ČR, nebo jestliže v zemi ochotných přijmout osobu bez doprovodu, není po jejím příchodu k dispozici přijetí péče podle potřeb věku a stupně samostatnosti.

v němž měl trvalé bydliště. Podle novely zákona o pobytu cizinců je však možné předložit místo výpisu z evidence Rejstříku trestů čestné prohlášení v případě, že daný stát tento doklad nevydává (§ 70 zákona č. 326/1999 Sb.).⁴

V praktické rovině je zásadní překážkou pro udělení trvalého pobytu existence rozhodnutí o správním vyhoštění. Je nutné zdůraznit, že většina nezletilých bez doprovodu přichází do České republiky nelegálně. Je jim tedy uděleno rozhodnutí o správním vyhoštění, v některých případech dokonce s dobou platnosti 5 a více let. Podle zákona o pobytu cizinců však nemůže být povolení k trvalému pobytu uděleno cizinci, který je nežádoucí osobou, tedy osobou, které bylo uděleno správní vyhoštění nebo soudem uložen trest vyhoštění z území České republiky. Existence správního vyhoštění potom vytváří hlavní překážku v kladném řízení žádostí o trvalý pobyt podaných nezletilými bez doprovodu. V Poslanecké sněmovně je návrh, který svým obsahem usnadňuje v některých ohledech pobyt nezletilce bez doprovodu v České republice. Jedním z nich je možnost zrušit rozhodnutí o správním vyhoštění ve chvíli, kdy jedinec dosáhne 18let a prokazuje zájem o integraci.⁵

Další možností, jak může nezletilec legálně pobývat na území České republiky je vízum za účelem strpění pobytu. Vízum za účelem strpění pobytu uděluje policie na žádost cizince, brání-li jeho vycestování z České republiky překážka na jeho vůli nezávislá a cizinci, jehož vycestování není možné.

⁴ Je cizinec povinen, není-li stanoveno jinak, k žádosti o povolení k pobytu připojit z evidence Rejstříku trestů a obdobný doklad státu, jehož je cizinec státním občanem nebo v něm má trvalé bydliště, jako doklad k posouzení trestní záchovalosti nebo čestné prohlášení v případě, že tento stát takový doklad nevydává.

⁵ V § 122 zákona č. 326/1999 Sb. odst. 5: „(5) Policie může na žádost cizince vydat nové rozhodnutí, kterým zruší platnost rozhodnutí o správním vyhoštění, jestliže – a) pominuly důvody jeho vydání a uplynula polovina doby, po kterou nelze cizinci umožnit vstup na území, nebo – b) se jedná o cizince svěřeného do výchovy (§ 87), který dosáhl věku 18 let a podle vyjádření orgánu sociálně – právní ochrany dětí tento cizinec projevuje snahu o integraci na území.“

2.2.2 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte (dále jen Úmluva) je dohodou Organizace spojených národů, která vyjadřuje rozsah zpráv, na něž mají děti nárok /Úmluva o právech dítěte 1951/. Valné shromáždění OSN přijalo Úmluvu o právech dítěte v roce 1989 a český Parlament ji ratifikoval v březnu 1993. Státy, které Úmluvu ratifikují, se zavazují, že budou všechny její články naplňovat.

Úmluva obsahuje 54 článků, které dávají dětem právo na života přežití, na jejich osobní rozvoj. Požaduje, aby byly chráněny před zneužitím a vykořisťováním a umožňuje dětem neopomenutelné místo ve společnosti. Chrání všechny děti bez rozdílu a zdůrazňuje zájem o blaho dítěte. Z Úmluvy jsem vybrala několik bodů, které se mohou bezprostředně týkat nezletilců bez doprovodu:

- Každé dítě má právo na život.
- Každé dítě má právo na jméno a právo na státní příslušnost.
- Každé dítě má právo znát své rodiče, pokud je to možné.
- Zájem dítěte musí být přednostním hlediskem při všech jednáních, která vedou veřejná nebo soukromá zařízení speciální péče, soudy, správní nebo zákonodárné orgány.
- Rodiče mají primární odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte, stát pak zabezpečuje rozvoj institucí, zařízení a služeb, které zajišťují péči o děti.
- Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, jsou povinny usnadnit kontakt dítěte s rodiči a hranice států nesmí být tomu překážkou.
- Dětem bez rodičů je nutné zabezpečit přiměřenou náhradní péči.
- Základní vzdělání musí být bezplatné a povinné.
- Děti mají právo na odpočinek a volný čas, na hru a oddechové činnosti, odpovídající jejich věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.
- Děti národnostních menšin mají právo využívat vlastní kulturu, náboženství a vlastní jazyk.
- Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte na ochranu před vykonáváním jakékoli práce, která by pro dítě byla nebezpečná nebo mu bránila ve vzdělání a škodila na zdraví. (Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.).

Nezletilcem bez doprovodu chápeme osobu mladší 18 let, která se nachází mimo zemi svého původu a je odloučena od obou rodičů, případně od jiných zákonných zástupců či obvyklých pečovatelů. Nezletilého bez doprovodu definuje zákon č. 57/2005 Sb., novelizující zákon o azylu, o Policii ČR a o sociálně právní ochraně dětí definuje v § 2 odst. 9:

„Nezletilou osobou bez doprovodu se rozumí osoba mladší 18 let, která přicestuje na území bez doprovodu zletilé osoby odpovídající za ní podle právního řádu platného na území státu, jehož občanství osoba mladší 18 let má, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, na území státu jejího posledního bydliště, a to po takovou dobu, po kterou neskutečně nachází v péči takové osoby, nezletilou osobou bez doprovodu se rozumí i osoba mladší 18 let, která byla ponechána bez doprovodu poté, co přicestovala na území.“

V Evropě se pro nezletilce bez doprovodu používají tři anglické termíny „unaccompanied children“ (děti bez doprovodu), „unaccompanied minors“ (nezletilí bez doprovodu) a „separated children“ (odloučené děti). Pojmy „unaccompanied children“ a „unaccompanied minors“ nejsou zcela přesné, jelikož děti často přijíždějí se členy vzdálené rodiny či s jinými dospělými, nelze však předpokládat, že jim budou schopni zajistit potřebnou péči po dobu pobytu v hostitelské zemi, v průběhu azylového řízení a o jeho ukončení. Všechny tři skupiny zahrnují obě dvě skupiny nezletilých osob bez doprovodu – osoby žádající o azyl i ty, které o azyl nepožádaly. Česká legislativa pak rozlišuje nezletilé žadatele o azyl bez doprovodu a nezletilé cizince bez doprovodu, kteří o azyl nepožádali.

Existuje mnoho okolností, které před, během a po odchodu celých rodin do exilu způsobí, že se děti oddělí od svých rodičů a sourozenců. V mnoha případech rodiče ani dítě situaci neovlivní, jako důsledek chaosu při konfliktu nebo hromadném útěku se dítě může například ztratit, může být uneseno jinými osobami či organizací, může osiřet. Dítě může o svém osudu rozhodnout samo a z vlastní vůle utéct a zvolit si tak život bez rodičů, ať už s jejich svolením, či bez něj. Zcela běžné jsou případy, kdy rodiče v dobré víře, že se dítěti povede lépe, jej opustí či dobrovolně svěří do péče jiných dospělých osob, případně institucí. Důvodů, proč děti hledají azyl v jiné zemi je spousta, k těm nejčastějším patří :

- strach z pronásledování,
- nedostatek ochrany způsobený porušením lidských práv, válečným konfliktem nebo nepokoji ve vlastní zemi,
- sexuální násilí či jiné vykořisťování,
- útěk z podmínek vážné deprivace.

Nezletilí migranti bez doprovodu jsou snadno zneužitelní k různým formám organizované kriminality. Zneužívání dětí, zvláště cizinců pohybujících se bez doprovodu, zločineckými strukturami je pro zločince mimořádně výhodné. A to i proto, že děti jsou snadno manipulovatelné a ovladatelné, neznají často jazyk a špatně se orientují v místním prostředí. Děti se dají snadno naučit kriminálním činností a následně prodat jiným zločineckým strukturám. Při páchání trestné činnosti jsou méně nápadné než dospělý jedinec. Pro veřejné činitele jsou méně důvěryhodní než dospělí, hůře hájí svá práva a pokud se ztratí, je malá pravděpodobnost, že po nich bude intenzivně pátráno. A konečně, tresty pro mladistvé delikventy jsou zpravidla mnohem mírnější než pro dospělé. (Gottelová, Kopuleťá, 2004).

2.2.3 Zákon o rodině

Podle zákona o rodině ustanoví soud opatrovníka ve všech případech, kdy je to v jeho zájmu. Opatrovníkem lze ustanovit orgán sociálně - právní ochrany. Rozsah práv a povinností opatrovníka vymezí soud z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, aby ochrana zájmu nezletilého byla plně zajištěna. Jestliže rodiče nemohou výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Ústavní výchovu je možné dle zákona prodloužit až na jeden rok po dosažení zletilosti (tedy až do 19 let). (Zákon č. 94/1963 Sb.).

2.3 Nezletilé osoby bez doprovodu podle Evropské rady

Podle směrnice musí členské státy přijmout v co nejkratší době opatření k zajištění potřebného zastoupení nezletilých osob bez doprovodu. Zastoupení dítěte převezme zákonný poručník nebo v případě potřeby organizace pověřená péčí o nezletilé osoby a jejich blaho či jiný vhodný subjekt. Příslušné orgány provádějí pravidelná hodnocení situace

těchto nezletilých osob.

Nezletilé osoby bez doprovodu, které požadují azyl, se od chvíle, kdy jsou přijaty na území hostitelského státu, ve kterém byla žádost o azyl podána nebo je posuzována, se až do okamžiku, kdy jsou jej nuceny opustit, umisťují se:

- ke zletilým příbuzným,
- do pěstounské rodiny,
- do ubytovacích středisek se zvláštními zařízeními pro nezletilé osoby,
- do jiného ubytování vhodného pro nezletilé osoby.

Členské státy mohou umístit nezletilé osoby bez doprovodu starší 16 let v ubytovacích střediscích pro dospělé žadatele o azyl. Sourozenci mají pokud možno zůstat spolu, přičemž se přihlíží k nejlepšímu zájmu dotyčné nezletilé osoby, a zejména j jejímu věku a stupni zralosti. Změny místa pobytu nezletilých osob bez doprovodu musí být omezeny na minimum. S ohledem na nejlepší zájem nezletilých osob bez doprovodu členské státy usilují o co nejrychlejší nalezení jejich rodinných příslušníků. Při riziku ohrožení života nebo fyzické integrity nezletilé osoby nebo jejich blízkých příbuzných, zejména pokud tito příbuzní zůstali v zemi původu, musí být dbáno na důvěrnost shromažďování, zpracování a předávání informací o těchto osobách, aby nebyla ohrožena jejich bezpečnost.

Osoby pečující o nezletilé osoby bez doprovodu musí mít vhodné odborné vzdělání nebo být vyškoleny o jejich potřebách a ve vztahu k informacím, které se při práci dozví, jsou vázány mlčenlivostí ve smyslu vnitrostátního práva. (Interní materiály Policie ČR).

ZAŘÍZENÍ PRO ZAJIŠTĚNÍ CIZINCŮ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Obr. č. 3 – Zařízení pro zajištění cizinců na území České republiky

Zdroj: (Výroční zpráva Správy uprchlických zařízení za rok 2006).

AZYLOVÁ ZAŘÍZENÍ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Obr. č. 4 – Azylová zařízení na území České republiky

Zdroj: (Výroční zpráva Správy uprchlických zařízení za rok, 2006).

2.3.1 Kdo se podílí v procesu o nezletilé cizince bez doprovodu

V této kapitole bych chtěla popsat, kdo všechno se podílí, jakou mají úlohu a následně ukázat schéma všech, kteří se podílí při procesu o nezletilé cizince. Ve schématu je naznačeno, jak se jednotliví aktéři podílí na integraci nezletilců z hlediska politické, socio-ekonomické a kulturní dimenze.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)

- MŠMT je zřizovatelem Zařízení pro děti – cizince (ZDC)

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV)

- úkolem ministerstva je metodické vedení podřízených orgánů sociálně-právní ochrany dětí

Správa uprchlických zařízení (SUZ)

- je organizační složkou ministerstva vnitra. Jejím úkolem je zajišťování provozu azylových zařízení, tj. poskytování ubytovacích, stravovacích, sociálních, zdravotních a dalších služeb žadatelů o azyl.

Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR)

- základním pilířem činnosti UNHCR je mezinárodní ochrana. V realitě to znamená dohled nad dodržováním základních lidských práv a záruku, že nikdo nebude násilně navrácen do země, ve které mu hrozí pronásledování. UNHCR monitoruje situaci v oblasti azylové politiky a může se podílet na tvorbě příslušné legislativy. UNHCR se podílí na tvorbě mezinárodních smluv, které se týkají práv uprchlíků, a zároveň dohlíží i na to, aby činnost jednotlivých vlád odpovídala minimálním standardům mezinárodního uprchlického práva.

Cizinecká policie

- před podáním žádosti o azyl provádí cizinecká policie v přijímacím středisku s cizincem identifikační úkony, uděluje vízum za účelem řízení o udělení azylu. Uděluje žadatelům ubytovaným mimo přijímací či pobytové středisko do průkazu žadatele vízum s platností 60 dnů (vízum je třeba prodlužovat v případě, že azylové řízení stále probíhá). Žadatelé

hlášení k pobytu mimo azylové zařízení musí místo svého pobytu cizinecké policii hlásit, cizinecká policie místo jejich ubytování prověřuje a odboru azylové a migrační politiky MV ČR doporučuje, zda je vhodné, aby byl žadatel ubytován v soukromí na dané adrese zejména, zda bude žadatel na takové adrese dosažitelný pro účely doručování písemností.

Odbor azylové a migrační politiky (OAMP)

- Ministerstvo vnitra, konkrétně odbor azylové a migrační politiky je podle zákona o azylu správním orgánem příslušným k řízení o udělení azylu a odnětí azylu. Jakožto správní orgán ustanovuje opatrovníka pro správní řízení o azylu a dává podnět na ustanovení opatrovníka pro pobyt.

Krajské soudy

- správní senáty krajských soudů rozhodují v rámci tzv. správního soudnictví o žalobách podaných žadatelem proti rozhodnutí Ministerstva vnitra. Soudy nemohou samy azyl udělit, v případě nedostatků zjištěných v řízení mohou ale rozhodnutí ministerstva zrušit a vrátit věc ministerstvu se závazným právním názorem k novému projednání a rozhodnutí.

Nejvyšší správní soud

- je příslušný k rozhodování o mimořádném opravném prostředku – kasační stížnosti, kterou lze podat proti rozhodnutí krajského soudu například pro nezákonnost spočívající v nesprávném posouzení právní otázky soudem v předcházejícím řízení, zmatečnost v řízení před soudem spočívající v tom, že chyběly podmínky řízení, v nedostatku důvodů rozhodnutí apod. Kasační stížnost může podat cizinec, jelikož žaloba proti rozhodnutí ministerstva byla soudem zamítnuta, tak ministerstvo, obvykle v případě, že jeho rozhodnutí bylo rozsudkem soudu zrušeno. Je-li kasační stížnost shledána důvodnou, Nejvyšší správní soud rozhodnutí krajského soudu zruší a věc mu vrátí k novému projednání a rozhodnutí.

Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD)

- bývá ustanoven jako opatrovník pro zajištění již při prvním kontaktu nezletilce s cizineckou policií. Dále plní úlohu opatrovníka pro pobyt, který bývá ustanoven soudně na návrh Ministerstva vnitra. Úkolem OSPOD působícím pod Ministerstvem práce a sociálních věcí by měl být dohled a zastupování nezletilce a v podstatě po celou dobu, co se na území vyskytuje bez doprovodu. U OSPOD je zásadní místní příslušnost. Nezletilce má tedy na starosti ten orgán, který je v místě, kde se zrovna nezletilec nachází. Orgán by se

měl snažit zabezpečit, aby rozhodnutí, která se nezletilce týkají, byla v souladu s jeho zájmy a pro jeho dobro. Měl by zajistit, aby se dítěti dostalo náležité ochrany a ubytování.

Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU)

- v souvislosti s nezletilci bez doprovodu OPU realizuje následující činnosti:

→ realizace dvou projektů placených z fondů EU, kterými jsou:

- individuální asistence poskytované nezletilcům v Dětském domově pro cizince (Permon) studenty FF UK,

- školení vlastních pracovníků zejména na základě inspirace ze zahraničí,

→ sociálně právní poradenství poskytované nezletilcům,

→ organizace volnočasových aktivit přímo v Permonu,

→ vykonávání opatrovnictví pro správní řízení o azylu,

→ získávání finančních zdrojů na individuální potřeby nezletilců,

→ prevence nezletilců proti obchodování s lidmi, snaha vysvětlit jim pozitiva pobytu v ZDC, čímž chtějí co nejvíce zabránit útekům ze zařízení.

Poradna pro uprchlíky (PPU)

PPU nezletilcům poskytuje sociálně právní poradenství, vykonávání opatrovníka nezletilcům při správním řízení o azylu. Dále organizuje setkání mezirezortní pracovní skupiny a neziskových organizací.

Zařízení pro děti cizince – diagnostický ústav (Modrá škola)

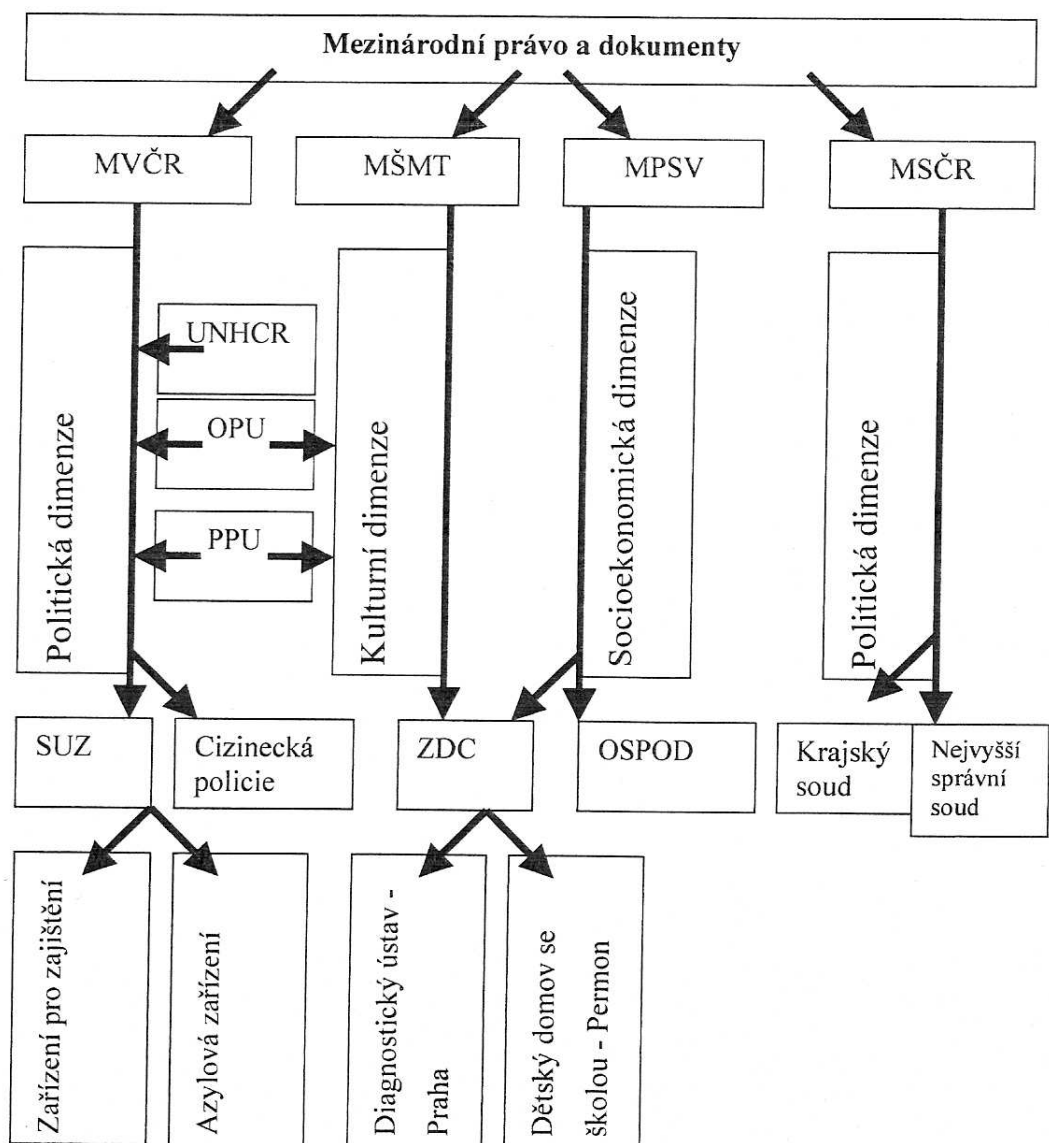
-základní úkoly zařízení jsou diagnostické, výchovné, vzdělávací, terapeutické a sociální. Na základě týmové práce a spolupráce pedagogů a psychologů se na konci pobytu rozhodne, jaké řešení je pro dítě optimální.

Zařízení pro děti cizince – dětský domov se školou (Permon)

-základním cílem je snaha o co nejrychlejší integraci do českého školského systému. V případě, že jsou děti již schopny navštěvovat běžnou českou školu a školní týden stráví v internátu blízko své školy, je areál Permon jejich „domovem“, kam se nejméně na víkendy a prázdniny vrací. Nezletilci, kteří ještě nejsou schopni z jazykových důvodů navštěvovat českou školu, mohou chodit do základní školy přímo v Permonu, starší se zde mohou vyučovat zahradníkem, švadlenou či tesařem.

Následující schéma mapuje jednotlivé aktéry a vztahy mezi nimi v procesu integrace, který je popsán pomocí tří dimenzí – politické, kulturní a socio-ekonomické.
(Gottleťová, Kopuleťá, 2004).

Tabulka č. 2 Aktéři v procesu integrace nezletilců bez doprovodu

Zdroj: (Výroční zpráva Správy uprchlických zařízení za rok, 2006).

2.3.2 Stanovení věku – specifika stanovení věku

Naprostá většina nezletilých bez doprovodu přichází bez jakýchkoli dokumentů. Je na místě položit si otázku ověřování věku. Tento problém je často diskutován ve všech zemích, kam nezletilí cizinci bez doprovodu přicházejí, protože samozřejmě vždy existuje riziko, že za účelem získání jistých výhod náležitých nezletilým uvádějí i dospělí věk pod hranicí osmnácti let. V tomto ohledu se zcela liší postoj státních úřadů a postoje nevládních organizací a je to pochopitelné. Státní úřady usilují o to, aby byla zvláštní péče poskytována co nejmenšímu množství žadatelů a cizincům, a to jen těm, kteří skutečně jsou nezletilí. Naproti tomu nevládní organizace zpravidla zastávají názor, že devatenáctiletá osoba potřebuje přibližně stejnou péči jako osoba sedmnáctiletá. Tudíž se problematikou skutečného věku svých klientů zpravidla příliš nezabývají a konec konců to ani není jejich úkolem.

Dospívající nejsou schopni předvídat důsledky svého jednání a neuvědomují si rizika, kterým mohou být vystaveni. Bez uvážení se vrhají do světa dospělých, však nepočítají s žádnými překážkami. Z toho důvodu je třeba je chránit a zamezit situacím, ve kterých byli ohroženi.

Absence osobních dokladů nezletilce, případně falešné doklady mohou kromě dalších komplikací při identifikaci způsobit obtíže při stanovení jeho věku. Jak již bylo řečeno, vychází se z informace, kterou sdělilo dítě. Může se stát, že dítě svůj věk nezná anebo ho nechce sdělit. Určení věku je však velmi citlivá záležitost, je-li nezletilec mylně považován za dospělého, přichází o práva přiznávaná dětem bez doprovodu. Zde by mělo platit pravidlo, v mezinárodní terminologii nazývané „benefit of the doubt“, totiž, že v případě nejasnosti by se na osobu bez doprovodu mělo pohlížet jako na mladší 18 let, dokud se neprokáže opak.

Stanovení věku není založeno pouze na vzhledu, poněvadž fyzický vzhled může být zkreslen mnohými vlivy (hlad, chudoba, dětské práce, válečný konflikt atd.). Zohledňují se spíše psychologické ukazatele než ty fyziologické. V některých zemích vychází rozhodnutí pouze z údajů získaných při rozhovoru nezletilcem bez doprovodu, v jiných např. České republice, Estonsku, Maďarsku, Polsku, Litvě a Rumunsku se běžně provádí rentgen ruky a zápěstí, z něhož se pak usuzuje na věk mladistvého. Vyšetření a metody určování věku musí respektovat lidskou důstojnost. Neměly by narušovat integritu nezletilce. Měly by probíhat v přátelském a bezpečném prostředí a brát ohledy na kulturní a etnické odlišnosti země původu, ze které jedinec přichází. (Interní materiály Policie ČR).

2.3.3 Typy zařízení pro nezletilé cizince bez doprovodu

V současné době se nezletilci bez doprovodu, o nichž se české úřady dozvěděly, mohou nacházet v několika typech zařízení. V tomto případě je nutné rozlišovat mezi žadateli o azyl a ostatními nezletilými cizinci bez doprovodu, ale rovněž mezi mladšími 17 let a mladistvými ve věku 15 až 18let. V souvislosti s umístováním nezletilých dětí bez doprovodu můžeme hovořit o třech typech zařízení – azylová zařízení, zařízení pro zajištění cizinců a zařízení pro děti – cizince.

1. Azylová zařízení

Jimi se rozumí přijímací střediska, pobytová střediska a integrační azylová střediska. Jejich zřizovatelem je Ministerstvo vnitra, provozována jsou Správou uprchlických zařízení MV ČR. V azylových zařízeních mohou být umístovány pouze ty osoby, které v ČR žádají o ochranu formou azylu.

2. Zařízení pro zajištění cizinců

Toto zařízení bývá nazýváno též zajišťovací zařízení či detenční zařízení. Policie může osoby zajistit pouze ze dvou důvodů. Za účelem správného vyhoštění a za účelem jeho předání podle mezinárodní smlouvy. Zařízení v současnosti přebrala od Policie ČR Správa uprchlických zařízení. Nezletilci se většinou nacházejí v zařízeních ve Velkých Přílepech, kde mohou podle novely zákona o pobytu cizinců pobývat maximálně 90 dnů.

3. Zařízení pro děti cizince (dále jen ZDC)

Jedná se o ojedinělé a specifické zařízení patřící pod resort MŠMT. Zařízení je příspěvkovou organizací s právní subjektivitou spadající do systému ústavní výchovy a ochranné výchovy České republiky. Hlavní zvláštností je fakt, že zařízení patří právě pod MŠMT. Tím pro toto zařízení vzniká povinnost vzdělávání, což v jiných státech u takového typu zařízení není obvyklé (rozhovor s ředitelkou Mgr. Vučkovou, 2008).

Historie vzniku ZDC – v roce 2002 byl usnesením vlády o koncepci umístování, vzdělávání a výchovy dětí s jazykovou bariérou, včetně nezletilých žadatelů o azyl bez doprovodu uložen MŠMT úkol, zřídit zařízení, které bude pečovat o nezletilé bez doprovodu. V roce 2003 došlo k administrativnímu vzniku ZDC, v roce 2004 pak k zahájení provozu.

Zřizovatel a legislativa – je MŠMT ČR. Zařízení patří do systému ústavní a ochran-

né výchovy. Jeho existence je upravena Zákonem č. 109/2002 Sb. Ve znění 383/2005, Vyhláškou 334/2003 ve znění 339/2005 a Zákonem 561/2005 Sb.

Struktura ZDC – zařízení sdružuje čtyři zařízení určené pro děti cizince s jazykovou bariérou: 1. Diagnostický ústav pro děti cizince – Modrá škola

2. Dětský domov – Permon

3. Dětský domov se školou – Permon

4. Základní škola – Permon

Diagnostický ústav – se nachází v Modré škole na Hájích v Praze 4. Jeho kapacita je 12 lůžek. Jde o zařízení, kde věkové rozpětí dětí je 3-18 let. Délka pobytu se většinou pohybuje okolo 8 týdnů. Jde o internátní pobyt se 24 hodinovým provozem a nachází se zde základní a diagnostická třída. Do tohoto zařízení přicházejí nezletilci z celé České republiky, většinou ze zajišťovacího zařízení, azylových zařízení či „přímo z ulice“. Nezletilci do tohoto zařízení přicházejí na základě předběžného opatření soudu či lékařského osvědčení. Musí se jednat o dítě s jazykovou bariérou a o nezletilce bez doprovodu. Základní úkoly zařízení jsou diagnostické, výchovně vzdělávací, terapeutické a sociální. Práce s nezletilci je založena na spolupráci pedagogů a psychologů. Každému dítěti je vytvořen individuální vzdělávací program. Specifika tohoto zařízení oproti jiným diagnostickým ústavům je etnické složení dětí, které je velmi pestré, jazyková bariéra, kulturně historické a náboženské bariéry, nedostupnost dokumentace a osobních údajů, problematika věku dětí (z důvodů absence osobních dokumentů lze obtížně posoudit, zda jde opravdu o nezletilé osoby), velké věkové rozpětí, spádovost dětí z celé ČR apod. Na základě týmové práce a spolupráce pedagogů a psychologů se na konci pobytu rozhodne, jaké řešení je pro dítě optimální.

Areál Permon – se nachází na konci obce Hříměždice, v blízkosti Příbrami. Jeho kapacitu tvoří dohromady 48 lůžek. Nachází se zde základní škola a praktická škola. Délka pobytu je možná buď do 18 let, nebo do dokončení přípravy na budoucí povolání (nejdéle do 26 let). Základní úkoly jsou zejména výchovně vzdělávací, terapeutické a sociální. Základním cílem je také snaha o co nejrychlejší integraci do českého školského systému.

(Příloha č. P II.)

2.3.4 Psychické potřeby dospívajících

Uvažujeme-li o psychickém vývoji člověka, musíme si být vědomi toho, že může být ohrožen v kterémkoli období, avšak v „době rychlých změn v dětství a dospívání je toto ohrožení zvláště nebezpečné“. Věk od patnácti do dvaceti let je označován za období adolescence, většina nezletilých bez doprovodu do ČR přichází právě v tomto věku. Adolescence je obdobím završování tělesného i duševního zrání a připravuje mladého člověka na život v dospělém světě. Jde o vývojovou fázi, která je pro mladého člověka velmi významná a náročná. Dospívání bývá často označováno jako období citových konfliktů, bouří a krizi. Je charakterizováno emoční nestabilitou, častými změnami nálad, impulzivitou v jednání, nestálostí a nepředvídatelností reakcí a postojů. Období dospívání je náročné a mnohdy konfliktní a přizpůsobení výchovného přístupu zvláštností tohoto období není proto nijak snadné. Langmeier (Gottelová, Kopuleta, 2004) formuloval pět základních psychických potřeb takto:

1) Potřeba stimulace – potřeba kvalitních, pestrých podnětů v přirozeném množství. Uspokojení této potřeby umožňuje naladit organismus na žádoucí úroveň aktivity.

2) Potřeba smysluplného světa – její naplnění umožňuje, aby se z podnětu stala zkušenost, postoj. Jde o základní podmínky pro učení.

3) Potřeba životní jistoty – jistota ve vztahu k blízkým lidem.

4) Potřeba pozitivní identity – vědomí, kdo je a jeho významu pro blízké lidi, vědomí, že někam patří, vědomí společenského uplatnění a hodnoty, které vede ke zdravému uvědomění vlastního já.

5) Potřeba otevřené budoucnosti – perspektivy- možnost předjímat budoucnost, plánovat, těšit se, dělat si starosti. Uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí a podněcuje a udržuje v člověku jeho životní aktivitu.

Neuspokojení těchto základních potřeb je zdrojem mnoha komplikací v období adolescence a může znesnadňovat či zcela znemožnit zdolání vývojových úkolů, které jsou pro toto období charakteristické. Podle Langmeiera je dlouhodobé neuspokojování zmíněných potřeb příčinou vzniku deprivčního syndromu.

Myslím si, že právě mladiství žadatelé o azyl a cizinci bez doprovodu procházejí těžkou frustrací. Lze tvrdit, že u dospívajících jedinců, kteří pocházejí z jiných kultur a

zároveň se ocitnou v jim neznámém prostředí bez svých rodičů, je období dospívání zvláště obtížné. Musíme mít na paměti, že většina z nich prošla nějakou traumatizující situací. Nezletilec bez doprovodu je vytržen ze svých přirozených sociálních vztahů, ztratil své kulturní zázemí, v některých případech své nejbližší, nebo o nich nemá po řadu měsíců žádné zprávy. Ocítá se v zemi, jejímuž jazyku a kultuře nerozumí. Někteří z nich se stali oběťmi vykořisťování, sexuálního zneužívání a týrání. Prožití takového traumatu může mít špatný vliv nejen na morální vývoj, ale i na sebepojetí jedince atd.

Profesor PhDr. Jiří Musil ve své knize *Vývojová psychologie I* popisuje psychické potřeby nezbytné pro vývoj organismu a osobnosti podobně:

1. Potřeba stimulace, tj. náležitého přívodu podnětů co do množství, kvality a proměnlivosti. Uspokojení této potřeby vede organismus k aktivitě.
2. Potřeba smysluplného života. Mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech nějaký řád a smysl. Uspokojení této potřeby umožňuje organismu učit se, nabývat zkušeností a přizpůsobovat se životnímu prostředí.
3. Potřeba životní jistoty. Uspokojení této potřeby umožňuje organismu cílevědomou aktivitu poznávací, pracovní, společenskou apod. U člověka je uspokojována především v citových vztazích.
4. Potřeba identity neboli vědomí vlastního „já“, vlastní hodnoty, ale i společenské prestiže (opakem identity je anonymita). Její uspokojení je podmínkou sebeúcty a sebevědomí, které dále umožňují uspokojivé zařazení ve společnosti.
5. Potřeba otevřené budoucnosti, potřeba naděje či životní perspektivy. Umožňuje uspokojivé prožívání osobního běhu života. Ztráta perspektiv – uzavřená budoucnost vede k zoufalství. (Musil, 2006).

Tabulka č. 3: Potřeby dospívajících

Psychická potřeba	Specifická rizika neuspokojování v dětství mladistvých žadatelů o azyl a cizinců bez doprovodu
Potřeba stimulace	nedostatečné vzdělání, rodiče nejsou schopni nebo nechtějí věnovat dostatečnou péči v důsledku válečných konfliktů nebo bídy
Potřeba smysluplného světla	válečné konflikty, pronásledování - děti nerozumí zcela tomu, co se děje, nechápou, proč se v takové situaci ocitá zrovna jejich rodina
Potřeba životní jistota	zážitky nejistoty, ohrožení, z rodičů a jejich chování cítí strach a nejistotu, rodiče často ztratili, může jít až o absenci prvotních pozitivních emočních a sociálních vztahů
Potřeba pozitivní identity	narušení v důsledku rasového pronásledování, rodiče mohou mít v důsledku válečných událostí, v důsledku neschopnosti ekonomicky zabezpečit rodinu, potíže se svou vlastní identitou, pak pro ně může být těžké poskytnout dětem zázemí pro tvorbu jejich pozitivní identity
Potřeba otevřené budoucnosti	život v nejistotě (ekonomické, ohrožení života atd.), která často vyústí v to, že jsou jako adolescenti nuceni uprchnout ze země

Zdroj: (Gottelová, Kopuleťá, 2004).

2.4 Poznatky z praxe

Průběh azylového řízení je poměrně složitý proces a provází jej celá řada úkonů. Zanedbání některých z povinností ze strany žadatele pro něj může mít velmi závažné důsledky.

Pro nezletilé je situace ještě složitější. Velmi často se lze setkat s případy, kdy jsou mladiství zcela neinformováni a dezorientováni ve své situaci, neuvědomují si závažnost své situace, často bývá obtížné jim vysvětlit například závažnost pohovoru a podobně. Dů-

vodem neinformovanosti nemusí být to, že jim nebyly informace státními úředníky či opatrovníky poskytnuty, ale prostě jen fakt, že jejich psychická zralost, úroveň vzdělání a sociokulturní prostředí, ze kterého pocházejí, jim neumožňuje problematice dostatečně porozumět. Lze samozřejmě namítnout, že právě proto mají nezletilí bez doprovodu opatrovníka, který má hájit jejich zájmy. Institut opatrovníka je sama o sobě problematická otázka, zda opatrovník disponuje dostatečnými pravomocemi, aby mohl ve prospěch dítěte zasáhnout, nebo zda pravomoci dostatečně využívá. Odpověď je více než složitá, neboť česká právní úprava taxativně ani demonstrativně nevymezuje práva a povinnosti opatrovníka.

Praktické poznatky, které se týkají klíčových postupů a kritérií pro jednání s nezletilými bez doprovodu definované SCEP, můžeme zhodnotit v pěti bodech:

1. přednostní vyřízení, rychlost a spravedlivost - azylová procedura v České republice je obecně považována za poměrně zdlouhavou. Nasvědčuje tomu fakt, že většina mladistvých - tedy dětí, které se objeví na území ČR ve věku 15 - 18 let, dosáhne zletilosti v průběhu azylové procedury.

2. opatrovník a kvalifikovaný právní zástupce - v naprosté většině se jedná o orgány sociálně právní ochrany dětí, kteří nově převezmou i opatrovnictví ve věcech azylové procedury, poskytovat kvalifikovanou právní pomoc ve věcech azylu, spolupracovat s nevládními organizacemi.

3. přizpůsobit vedení pohovoru - individuálně rozlišovat vedení pohovoru, vzhledem k možnostem nezletilého bez doprovodu v oblasti vstřícnosti a speciální kvalifikovanosti osob, které pohovor vedou.

4. navrácení do země po skončení azylové procedury - řešení tohoto problému v České republice z praxe není známo.

5. velkorysé nahlížení po dosažení zletilosti - toto doporučení nezohledňuje ČR vůbec. V den dosažení osmnácti let, je s kdysi nezletilým bez doprovodu zacházeno bez rozdílu jako s dospělým. To se týká jak azylové procedury, tak i umístění v azylových zařízeních.

Podle zákona o pobytu cizinců musí být cizinec neprodleně po umístění do zařízení pro zajištění cizinců seznámen se svými právy a povinnostmi související se zajištěním a vnitřním řádem zařízení a to v mateřském jazyce nebo v jazyce, ve kterém je schopen se dorozumět. Zajištění mladistvů často nemají žádnou nebo velmi nízkou povědomost o svých právech a vůbec o situaci, do níž se dostali. Neinformovanost klientů nemusí plynout pouze z toho, že jim potřebné informace nebyly sděleny. Důvodem může být fakt, že

vzhledem ke svému věku a sociokulturnímu původu nejsou schopni poskytnuté informace pochopit a vyvodit z nich patřičné důsledky. Tento fakt musí mít odpovědné orgány vždy na paměti.

Migrační manifest – 10 zásad pro migrační politiku ČR

1. Mezinárodní migrace je přirozený proces
2. Migrace musí být ve veřejné diskusi prezentována vyváženě
3. Zachovejme právo na azyl a respekt k integraci žadatelů o mezinárodní ochranu
4. Některým cizincům nelze upřít možnost žít v České republice
5. Je třeba podporovat návrat migrantů do legality
6. Migrantů musí mít pobytový status nezávislý na své rodině
7. Každý cizinec musí mít možnost naplňovat své základní lidské potřeby
8. Zabraňme vykořisťování pracujících migrantů a porušování jejich sociálních potřeb
9. S narůstající délkou pobytu narůstají i práva cizinců
10. Integrace cizinců je obousměrný proces (<http://migraceonline.cz/migracnimanifest/>).

Budoucnost cizinců je však dost nejistá, neboť ochranu formou udělení azylu získá v České republice jedno až dvě procenta. Naprostá většina mladistvých žadatelů o azyl bez doprovodu buď dosáhne plnoletosti během azylového řízení, nebo zmizí během procedury beze stopy. Jen malá část těch, kteří podají v ČR žádost o azyl skutečně chce v ČR zůstat. Pro velkou část migrantů představuje ČR přestupní stanici, kde se ocitli spíše nešťastnou náhodou na cestě do Rakouska, Německa či jiné země. Někteří putují za vidinou lepší budoucnosti, někteří za svými příbuznými, kteří v zemích více na západ žijí.

Skupina těch, kteří mají alespoň zpočátku určitý zájem v ČR zůstat, chtějí zde studovat a pracovat, zkrátka žít normální život, je vystavena velké nejistotě. Azylová procedura je příliš zdlouhavá a má velmi nejistý výsledek. Často se ve své praxi setkáváme s lidmi, kteří po dlouhých měsících čekání na rozhodnutí ztrácejí trpělivost a naději a vyhledávají převaděče, kteří jim pomohou dostat se do jiné země. Mnozí se rozhodnou k útěku také při doručení prvního negativního rozhodnutí v jejich azylové proceduře, kdy jsou vystrašeni a zaplaveni bezvýhodností. (Gottelová, Kopuleťá, 2004).

3 VZDĚLÁVÁNÍ – INTEGRACE DO JAZYKOVÉHO PROSTŘEDÍ

Znalost jazyka nové země pobytu je jednou z podmínek integrace ve všech směrech (právním, správním, kulturním i sociálním). O České republice to platí obzvláště, a to jednak v důsledku dlouhodobé uzavřenosti vůči cizincům, dále v důsledku transformace, rozsáhlých proměn legislativního prostředí a v neposlední řadě v důsledku jazykové monokulturnosti české společnosti. Na rozdíl od zemí západní Evropy či zámoří je v českých zemích méně lidí, kteří jsou schopni a ochotni komunikovat světovými jazyky. Čeština rovněž nepatří mezi jazyky (ve srovnání s dalšími), které by se cizinci mohli snadno učit již před svým odchodem ze země původu. Integrace do české společnosti znamená v první řadě pohyb v českém jazykovém prostředí: jazyková integrace je nutnou podmínkou celkové integrace cizinců a především úspěchu na trhu práce. Úroveň a rychlost zvládnutí češtiny závisí jednak na intenzitě a délce, po kterou se cizinci učení věnují, jednak míře odlišnosti mateřského jazyka od češtiny. Ačkoli je znalost českého jazyka jednou z priorit Konceptu integrace cizinců, stát v současné době systematicky zajišťuje kurzy češtiny pouze pro jednu z cílových skupin – azylanty. V Konceptu integrace cizinců byl vládou schválen záměr vytvořit **Systém výuky českého jazyka a zkoušek pro cizince** jako jedné z podmínek pro udělení trvalého pobytu, počátek fungování tohoto systému se předpokládá nejpozději na počátku roku 2009. Vláda v současnosti podporuje kurzy českého jazyka pro cizince v rámci výběrových dotačních řízení pro projekty neziskových organizací cílené na podporu integrace. Státem zajišťované kurzy pro azylanty, které v rámci Státního integračního programu (SIP) od roku 2002 organizuje Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE), jsou v současnosti azylantům nabízeny ve dvou formách – skupinové (v rozsahu 150 hodin) a individuální, určené azylantům s bydlištěm mimo dosah skupinových kurzů (v rozsahu 100 hodin). Pro imigranty jiných pobytových statusů (cizince s vízem nad 90 dnů), s dlouhodobým nebo trvalým pobytem stát doposud nenabízí žádnou systematicky orientovanou výuku českého jazyka. Mají tedy na výběr buď kurzy češtiny pro cizince nabízené jazykovými školami a agenturami, jež však jsou pro většinu z nich drahé, nebo **kurzy organizované některou z neziskových organizací**. Nedostatkem kurzů je skutečnost, že většina organizací nabízí kurzy pouze na základní úrovni (začátečníci). Ani tyto kurzy nemají vždy optimální náplň, důraz by měl být kladen na co možná největší praktičnost, na osvojení kompetencí, jež by absolventům umožňovaly dobře se dorozumět v každodenních životních situacích jako je nakupování, jednání na úřadě či při ucházení o

zaměstnání.

Z dalších nabízených kurzů, podle neziskových organizací pro cizince důležitých z hlediska zvýšených šancí na začlenění na trhu práce či na zlepšení pozice v jeho rámci, lze jmenovat kurzy pracovní motivace určené nezaměstnaným azylantům a cizincům s trvalým pobytem. Tyto kurzy nejsou příliš populární, neziskové organizace musí azylanty a cizince k účasti motivovat. Účastníci se v nich seznámí mimo jiné s povinnostmi a právy zaměstnanců a zaměstnavatelů nebo s postupem při zakládání živnosti, v praktické části se naučí psát životopis a motivační dopis, vyplňovat formuláře a nacvičí si průběh přijímacího pohovoru, mají také možnost vyhledávat si pracovní nabídky na internetu.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) ve spolupráci s Výzkumným ústavem pedagogickým (VÚP) spustilo nové webové stránky, které přinášejí informace ke zkoušce z češtiny pro cizince a povolení k trvalému pobytu.

- www.cestina-pro-cizince.cz
- www.check-your-czech.com

V rámci této zkoušky musí cizinec prokázat znalost češtiny. Doklad o úspěšně složené zkoušce z českého jazyka je nezbytnou součástí žádosti o udělení povolení k trvalému pobytu na území České republiky. Tato povinnost vejde v platnost od 1. ledna 2009 v souvislosti s novelou zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky.

Na zmíněných webových stránkách se zájemci rovněž dozvědí, jak se mohou na zkoušku připravit, jaká jsou její pravidla, kde je možné zkoušku složit. Najdou tu i užitečné odkazy, které se týkají češtiny pro cizince a povolení k trvalému pobytu. Svě znalosti si mohou zájemci ověřit v tzv. zkoušce nanečisto na týchž stránkách (http://cestina-pro-cizince.cz/?hl=cs_CZ).

3.1 Školství – rozlišování příslušnosti

Rozlišování lidí na základě příslušnosti k určité skupině, bez ohledu na konkrétní schopnosti jednotlivce, jakékoliv jednání, kdy se s jedním člověkem zachází méně příznivě než s druhým ve srovnatelné situaci, ať už z důvodu rasy, náboženství, etnického původu, postižení, věku, pohlaví, sociálního či jiného postavení, je v moderních demokratických společnostech chápáno jako nepřipustné a z tohoto důvodu i zakázáno, jednak mezinárodními úmluvami a zpravidla i jednotlivými zákony. Česká republika svým současným školským zákonem představuje výjimku, která potvrzuje výše uvedené pravidlo o zákazu diskriminace. O to závažnější je, že se jedná o diskriminaci dětí, tedy jedné z nejzranitelnějších skupin ve společnosti.

Školský zákon č. 561/2004 Sb., účinný od počátku roku 2005, přinesl do praktického právního postavení dětí, žáků a studentů v oblasti školství jednu zásadní změnu. Uvedenou změnou je rozlišování kategorie občanů na straně jedné a kategorie cizinců na straně druhé, přičemž cizinci mají zřetelně nižší práva, než občané České republiky. Do kategorie cizinců patří podle nové právní úpravy každý cizinec, který není státním příslušníkem Evropské unie nebo rodinným příslušníkem občana Evropské unie. K další diferenciaci dochází i u samotné kategorie cizinců, protože cizinci bez pobytového oprávnění mají nejnižší, respektive žádná práva ve smyslu tohoto zákona.

Předškolní, umělecké, zájmové vzdělání i školské služby jsou jen za poplatek. Cizinci s pobytoвым oprávněním mají nárok na rovný přístup pouze k části vzdělání – základnímu, střednímu a vyššímu odbornému. Za vše ostatní pak musí platit, ať už jde o základní umělecké vzdělání, o jazykové kroužky, zájmové a další vzdělávání (např. školní družiny), o předškolní vzdělávání (jen občané České republiky mají nárok na bezplatný pobyt v posledním roce mateřské školy), nebo o školské služby např. poradenská, ubytovací a stravovací zařízení. Za tyto služby platí cizinci plnou, nedotovanou cenu, která je podstatně vyšší než dotovaná. Horní strop požadované úhrady není stanoven, neměl by být pouze v rozporu s „dobrými mravy“. Pokud nemají potřebné finanční částky, je jim doporučeno obrátit se na ředitele školy se žádostí o snížení sumy. Je možné se také obrátit na sociální obor příslušné městské části se žádostí o úhradu této částky, ovšem pouze za předpokladu, že příjem rodiny nepřesahuje částku životního minima. Navýšené platby se nevztahují na rodinné příslušníky občana EU a na držitele rezidentství EU (žádá se o něj po 5 letech trvalého pobytu).

Toto ustanovení není však v souladu s Úmluvou o právech dítěte, (Sdělení č. 104/1991 Sb.) která výslovně v čl. 31 upravuje právo dítěte na poskytování odpovídajících a rovných možností v oblasti kulturní, umělecké, oddechové či při využívání volného času. V praktickém životě začali cizinci narážet na novou právní úpravu začátkem školního roku 2005/2006, když některé školy a školská zařízení začaly vyžadovat vyšší úplatu za některé formy vzdělávání a za školské služby, než byly účtovány do té doby a než byly účtovány ostatním žákům, přičemž výše této navýšené úplaty záleží na rozhodnutí ředitele školy a liší se tedy od školy ke škole.

Je pochopitelné, že se od státu očekává, že bude v první řadě uspokojovat potřeby svých občanů a teprve v řadě bude sloužit i cizincům. Výše uvedená zvýhodnění se vztahují na všechny cizince z třetích zemí bez rozdílu, zda mají na území České republiky povolen trvalý pobyt anebo na cizince, jimž byl udělen azyl. Vzhledem k tomu, že se jedná hlavně o děti, půjde často o cizince, kteří žijí v České republice téměř nebo celý svůj život a které zde budou žít i v budoucnu.

3.2 Postup přístupu k vzdělávání v ČR

Do 1. 1. 2005

Porušení práva na vzdělání, resp. rovného přístupu ke vzdělání, se v Česká republika dopouští až v poslední době, konkrétně od 1. ledna 2005, což je datum účinnosti nového školského zákona. Do té doby platila povinnost plnit školní docházku pro všechny, ať už pro občany ČR či pro cizince, a to bez ohledu na jejich pobytový statut – tedy i pro ty z nich, kteří zde pobývají nelegálně. Tehdy účinný školský zákon [zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů] sice tuto skutečnost v případě nelegálně pobývajících cizinců explicitně neupravoval, nicméně této otázky se týkal čl. 3 odst. 2 pokynu MŠMT (celý název Pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR ke vzdělávání cizinců v základních školách, středních školách a vyšších odborných školách, včetně speciálních škol v České republice), který výslovně uváděl, že přijetí cizince **nesmí být podmiňováno prokázáním jeho oprávněného pobytu na území České republiky.**

Výtah z čl. III. Odst. 2 pokynu: „Spolu se žádostí o vzdělávání ve střední škole předloží cizinec řediteli příslušné školy doklad, na jehož základě může na území České republiky pobývat. Pokud se cizinec tímto dokladem neprokáže, může ho ředitel školy přijmout ke studiu podmíněně, na dobu nezbytně nutnou k udělení tohoto dokladu. Skutečnost, že žádost o vzdělávání cizince ve věku povinné školní docházky v základní škole není doložena dokladem, na jehož základě může žadatel pobývat na území České republiky, nesmí být důvodem pro jeho nepřijetí do základní školy. Při zařazení cizince do ročníku se přihlédne k jeho znalosti českého jazyka a úrovni dosaženého vzdělání“.

Jak je patrné z uvedeného pokynu, české základní školy byly povinné přijmout každé dítě, které plnilo povinnou školní docházku. Teprve vyšší vzdělání pak bylo vázáno na získání povolení k trvalému nebo dlouhodobému pobytu. Mimo jiné pak povinnost zajistit podmínky pro vzdělávání cizinců byla vyjádřena i v zákoně 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů.

Do účinnosti nového školského zákona zde nebylo pochybností o tom, že i tito cizinci mají mít přístup ke vzdělávání, což vyplývá i z praxe jednotlivých škol, sledované a hodnocené Českou školní inspekcí. Na základě požadavku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy hodnotí Česká školní inspekce formou tematicky zaměřených inspekcí vzdělávání cizinců na území České republiky, přičemž toto hodnocení provádí každoročně, počínaje rokem 2001. Jak vyplývá z hodnocení České školní inspekce, ředitelé v období do roku 2005 respektovali pokyn MŠMT a do školních zařízení přijímali i děti bez dokladů o oprávněnosti pobytu. Toto se týkalo základních škol a tedy povinné školní docházky, na střední školy však byli cizinci přijímáni s podmínkou, že potřebný doklad doloží dodatečně. Například za rok 2003 jsou výsledky tohoto šetření České školní inspekce obsaženy v materiálu s názvem „Sledování a hodnocení průběhu vzdělávání cizinců na území České republiky v základních školách a středních školách s podtitulem Zpráva o výsledcích tematicky zaměřené inspekce“, zpracováno Odborem metodiky České školní inspekce (jako materiál do porady vedení ČSI č. j.: 4745/03-24 v září 2003). V úvodu citovaného dokumentu, v části 1. 1. s názvem Východiska a cíle tematicky zaměřené inspekce“ se uvádí, že „Právo na vzdělání patří mezi základní lidská práva, vyplývající z Úmluvy o právech dítěte, z Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a z dalších závazných dokumentů. Toto právo je nutno uplatňovat vůči všem dětem včetně cizinců“.

V této souvislosti je nezbytné upozornit na následný dramatický obrat v chování státu, resp. Ve vnímání otázky přístupu nelegálních cizinců ke vzdělání. Zároveň je otáz-

kou, jakými úvahami byli tvůrci zákona vedeni při nelogickém popření výše uvedeného.

Právní řád ČR tedy v minulosti umožňoval všem osobám, které podléhaly povinné školní docházce, stejná práva na vzdělávání jako občanům ČR a nerozlišoval děti cizinců z hlediska jejich původu a právního postavení na území ČR, pokud se týká práva na vzdělání.

Od 1. 1. 2005

Zásadní změna však přišla s novým školským zákonem, s účinností od 1. ledna 2005. V současné době tak **zákon č. 561/2004.**, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon) sice stanoví, že cizinci mohou studovat za stejných podmínek jako občané ČR, avšak toto právo náleží pouze těm, kteří zde pobývají legálně. Cizinec má totiž nově povinnost prokazovat řediteli školy nejpozději v okamžiku nástupu do školského zařízení oprávněnost svého pobytu na našem území. Tato povinnost je výslovně zakotvena v § 20 citovaného zákona, který stanoví podmínky vzdělávání cizinců v ČR, když uvádí, že vzdělávat se na základních, středních a vyšších odborných školách mohou cizinci, kteří pobývají oprávněně na území České republiky.

Výtah z § 20 - 1) Osoby, které nejsou státními občany České republiky a pobývají oprávněně na území České republiky, mají přístup k základnímu, střednímu a vyššímu odbornému vzdělávání ze stejných podmínek jako státní občané České republiky, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy.

2) Osoby uvedené v odstavci 1 se stávají žáky a studenty příslušné školy za podmínek stanovených tímto zákonem, pokud řediteli školy prokáží nejpozději při zahájení vzdělávání oprávněnost svého pobytu na území České republiky.

3) Osoby se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie a jejich rodinní příslušníci mají přístup ke vzdělávání a školským službám podle tohoto zákona za stejných podmínek jako státní občané České republiky. Ustanovení odstavce 2 se v tomto případě nepoužije.

Školský zákon rozlišuje dvě skupiny cizinců:

: Občané Evropské Unie, kterým přisuzuje stejná práva jako občanům České republiky – tyto cizinci oprávněnost svého pobytu na našem území dokládat nemusejí (totéž platí i pro občany Švýcarska, Islandu, Lichtenštejnska a Norska)

: Ostatní cizinci (cizince z tzv. třetích států) – cizincům z tzv. třetích zemí umožňuje studovat v případě, že nejpozději při zahájení vzdělávání prokáží řediteli školy oprávněnost

pobývat na území ČR.

Citovaný zákon konkrétně stanoví, že po dobu povinné školní docházky je poskytováno bezplatné vzdělávání v základních a speciálních školách, včetně vzdělávání při výkonu ústavní a ochranné výchovy cizincům:

-kterým bylo uděleno povolení k trvalému pobytu na území ČR,

-kteří na území ČR pobývali přechodně, a to kterým byla udělena krátkodobá víza k pobytu do 90 dnů, dlouhodobá víza k pobytu nad 90 dnů a bez víza

-kterým byl na území ČR udělen azyl nebo kteří jsou účastníky řízení o azylu

-vížem za účelem strpení pobytu a za účelem dočasné ochrany

Rozpor školského zákona s deklarovaným právem na vzdělávání – obecně formulované ustanovení § 20 školského zákona je však v zásadním rozporu se všemi mezinárodně-právními normami, které upravují právo na vzdělávání a jimiž je Česká republika vázána. Celá řada mezinárodních smluv totiž zaručuje rovné právo na vzdělání, a to bez ohledu na právní postavení jednotlivce, ať už se jedná o Úmluvu o právech dítěte (čl. 28), Dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 2) nebo Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (čl. 13). Výše zmíněné dokumenty jednoznačně zaručují rovný přístup ke vzdělání.

Ústava České republiky pak ve svém článku 10 stanoví, že vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament ČR souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu. Stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva (viz. Ústavní zákon č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR). Součástí ústavního pořádku je i Listina základních práv a základních svobod, kde se v čl. 33 odst. 1 přiznává každému právo na vzdělání (právo na vzdělání se však týká pouze občanů ČR). Nelze opomenout ani Všeobecnou deklaraci lidských práv (č. 26).

Česká právní úprava, resp. jednotlivé předpisy jsou navzájem ve výrazném rozporu. Na jedné straně zákon uznává, že nesplnění školní docházky může dojít k ohrožení mravní výchovy dětí a mládeže a stát za to zákonné zástupce nezletilých postihuje, na straně druhé je to stát samotný, kdo tuto povinnou školní docházku znemožňuje určitým kategoriím nezletilých, a to bez ohledu na skutečnost, že tím dojde, resp. může dojít k uvedenému ohrožení mravní výchovy dětí a mládeže. (Hradečná, Rozumková, 2007).

3.3 Problematika vzdělávání – neziskové organizace

Od roku 1989 v České republice trvale roste počet cizinců, kteří se zde usazují dlouhodobě či nastálo, což s sebou přináší též rostoucí jazykovou a kulturní heterogenitu. Pokud má česká společnost zájem na integraci cizinců, je třeba věnovat velký díl pozornosti otázce jejich vzdělávání. Stále větší část majoritního obyvatelstva, a zejména pracovníků veřejných institucí se setkává s kulturní a jazykovou odlišností, s níž se obvykle poměrně obtížně vyrovnávají. Nově vzniklé a institucionálně chabě uspokojené potřeby poskytování sociálního a právního poradenství cizincům, kteří se v České republice ocitli ve svízelné situaci, bez znalosti svých práv, povinností a možností, se snaží uspokojit řada nevládních neziskových organizací.

Vzdělání je v současnosti považováno za jeden ze stěžejních způsobů, jak dostat nárokům, které na nás klade stále se zrychlující vývoj a proměnlivost současného světa. Dosažitelnost kvalitního vzdělávání je proto oblastí, která si zaslouží svou pozornost na všech svých úrovních. V případě cizinců, na jejichž integraci má česká společnost přinejmenším v rovině některých závazných právních dokumentů zájem, lze však očekávat specifické obtíže, které mohou vzdělávací proces komplikovat. Velmi často se jedná o cizince, kteří jsou nepříznivou životní situací donuceni zaměřit svou pozornost nejprve na obstarání základních životních potřeb (legální pobyt na území, finanční zajištění rodiny, ubytování apod.). Vzdělání je v takovém případě potřebou, která přichází v potaz až poté, co je člověku umožněno obrátit svou pozornost od otázek každodenního přežívání k zabývání se vlastní budoucností. Ve chvíli, kdy tato situace nastane, je důležité, zda je vzdělávací systém schopen na tuto specifickou situaci efektivně reagovat. V první řadě je podstatné, aby se k cílové skupině dostaly informace o vzdělávacích možnostech a podmínkách, za kterých je vzdělávání možné či povinné. V druhé fázi je třeba počítat se specifickými vzdělávacími potřebami cizinců, kteří nutně potřebují určitý čas k adaptaci na nové prostředí českých škol.

Poměrně silným motivem pro poskytování poradenství cizincům v oblasti vzdělávání bylo přesvědčení, že český vzdělávací systém, zejména na úrovni základního a středního školství, není v současné době uspokojivě připraven na setkání s kulturně a zejména jazykově odlišnými obyvateli. Vzhledem ke skutečnosti, že v současné době dochází v sociální práci k významnému přesunu pozornosti od experta ke klientovi, je důležité, aby

byl komplex poskytovaných služeb sestavován na základě informací, které byly získány od samotných aktérů, cizinců, kteří mají s českým vzdělávacím systémem své zkušenosti.

Mezi zásadní bariéry, které komplikují cizincům přístup ke vzdělání, patří žádná či nedostatečná znalost českého jazyka, což je z praktického hlediska poskytování sociálního poradenství v oblasti vzdělávání velmi významná skutečnost. Lze konstatovat, že se zvládnutím českého jazyka má problém přes 90% klientů sdružení. Jako klíčová se tudíž jeví otázka přístupu k výuce češtiny. V řadě evropských států je výuka místního jazyka součástí integračních programů přístupných všem cizincům, kteří v zemi dlouhodobě legálně pobývají. V České republice je obdobná služba v rámci státního integračního programu přístupná pouze osobám, kterým bylo přiznáno právo na mezinárodní ochranu (azyl či doplňkovou ochranu). S výjimkou azylantů a cizinců s doplňkovou ochranou si tedy všichni ostatní cizinci musí jazykovou výuku zajišťovat sami, podle svých možností, z vlastní kapsy a z nabídky, kterou nelze považovat za dostatečnou. Samotnou disciplínu češtiny jako cizího jazyka mimo to provází ještě metodické „porodní bolesti“, které celou situaci ještě více komplikují. Neutěšenou situaci v nabídce kurzů češtiny pro cizince (zejména pokročilejších úrovní) se sdružení META i Berkat snaží zmírnit zřízením vlastních kurzů češtiny, které se staly doplňkovou službou poskytovanou dlouhodobým klientům. Bez této služby by bylo jen stěží možné realizovat individuální vzdělávací plány, které jsou s klienty uzavírány. Cílem Berkatu je napomáhat adaptaci cizince do českého prostředí mimo jiné tím, že zvládnou jazyk. Klade důraz na praktické využití jazyka v situacích, do kterých se cizinec v každodenním životě dostává. Jeho cílem není dosahovat co nejrychleji pokroků ve výuce (výuka probíhá v češtině, a proto je tempo pomalejší), ale udržovat motivaci a chuť učit se. Studenti - cizinci nemají stejnou jazykovou úroveň, jsou různého věku a původu, mají různé vzdělání, různou úroveň znalostí. Pocházejí často ze zemí kulturně a historicky velmi vzdálených, mohou přicházet z pro nás nepředstavitelných životních podmínek, mohou být traumatizováni minulými zážitky, ale i svým životem v ČR, a proto mohou být zvýšeně citliví na některá témata či na některé projevy chování.

Ve vzdělávání cizinců je nedostatek kvalitních informací o možnostech a fungování českého vzdělávacího systému. Týká se to téměř všech oblastí vzdělávání. Přestože většina informací je určitým způsobem někde dostupná, pro cizince může jejich získávání představovat problém na několika rovinách. Nejen že jim porozumění komplikuje špatná znalost češtiny a často neví, kde informace hledat, ale v rovině nejzákladnější neví, že určité informace existují a co víc, že jsou pro ně důležité a měli by je znát. V tomto ohledu je diskutováno

bilní role komunit, na které se při práci s migranty často spoléhá. Velmi často totiž v rámci migrantských komunit dochází ke sdílení a šíření nepřesných či zcela mylných informací. V takovéto situaci se navíc informace nejrůznější kvality stávají cenným artiklem a obživou podnikavějších jednotlivců. Tento jev se opakovaně potvrzuje při mém osobním jednání s klienty.

Otázka distribuce informací, praktických strategií a návodů v migrantských komunitách otevírá několik zásadních témat. Na jedné straně je to téma inverzní socializace, kterou rozumíme situaci, kdy se děti naučí novému jazyku jednodušeji a rychleji, a stávají se tlumočnickými a průvodci svých rodičů. V praxi to vypadá tak, že chodí vyřizovat či tlumočit záležitosti, které běžně přísluší dospělým. Může se jednat například o konzultace ohledně sociálních dávek, pojištění, asistence u lékaře, apod. Částečně tak dochází k přeformování klasických rolí vázaných ke statusu rodiče a dítěte. Na straně druhé je to pak téma sociálních sítí coby zdrojů relevantních a použitelných informací. Na rozdíl od českých rodičů nemají cizinci zpravidla vlastní zkušenost se zdejšími vzdělávacími systémy, a často ani relevantní představu o jeho fungování a možnostech. Proto je pro ně obtížnější svého potomka smysluplně nasměrovat. Svou roli zde opět sehrává neznalost jazyka, na kterou je porozumění fungování podobných institucí vázáno. V případě cizinců je problematičtější i využívání slabších sociálních vazeb (spolužáků, přátel či známých). Zpravidla záleží na tom, zdali se v této síti nacházejí jedinci, kteří mají dostatek kvalitních informací či nikoliv. V určitých případech může též právo na výběr budoucí profese či studijního oboru příslušet výlučně rodinnému okruhu. O to více je pak nutné, aby se toto rozhodování mohlo opřít o kvalitní informace o studijních možnostech.

Posledním tématem, které zde zmíním, jsou nostrifikace dokumentů o dosaženém vzdělání. Uznání rovnocennosti dosaženého vzdělání je podmínkou pro jakékoliv další studium. Cizinci hodnotí tuto proceduru jako formálně náročnou. Velmi často se od ní nechávají svými krajany odradit, čímž si uzavírají možnost dalšího vzdělávání. K tomuto přístupu může přispívat i skutečnost, že některé studijní programy zahraničních vzdělávacích systémů nejsou příliš kompatibilní s programy českými. Avšak i v těch méně komplikovaných případech může být pro cizince poměrně obtížné získat dostatek informací o potřebných náležitostech k zahájení procedury. Proto se nostrifikace středoškolských i vysokoškolských diplomů stala důležitým předmětem poskytovaného poradenství.

(<http://www.meta-os.cz/pic/63-nase-cinnost-vzdelavaci-a-dalsi-aktivity.aspx>).

3.4 Zkušenosti ze zahraničí:

Neznalost jazyka způsobuje problémy na obou stranách. Nejen, že nemohou cizinci bez znalosti jazyka sehnat práci, ale nedorozumí se ani na úřadech a například u lékaře. To může mít často závažné následky na jejich zdraví. V Londýně se tomu snaží předejít pomocí následujících kroků:

Vzdělávání – zdravotnický personál absolvuje školení, kde získávají více informací o životě cizinců, o jejich životních podmínkách, právech a službách, na které mají ze zákona nárok. Také se dozvědí, jaké choroby se mohou u cizinců objevit a jak je možné tyto symptomy rozeznat (například časté psychické poruchy, kterými uprchlíci trpí v důsledku migrace a integrace do nové společnosti).

Jazyk – v rámci podpůrné jazykové strategie (Language Support Strategy) jsou budovány komplexní podpůrné jazykové služby po celém území Londýna. V jejich rámci např. školení tlumočníci a tlumočnice v jednotlivých komunitách, kteří poté pracují v zdravotnických zařízeních. Rovněž jsou překládány zdravotnické materiály a brožury do relevantních jazyků a sami cizinci se zapojují tak, aby byly náležitě využity jejich znalosti a dovednosti v tomto oboru.

Na zkušenostech mnoha zemí Evropské unie se ukazuje, že nejefektivnější způsob výuky nově příchozích je propojení jazykových kurzů s praktickým výcvikem zaměřeným na integraci na trh práce. Pokud toto spojení neexistuje a kurzy jsou striktně odděleny, je těžké dosáhnout samostatnosti a nezávislosti klienta. Někteří nově příchozí nemají žádné vazby na pracovní trh, zvláště když prošli azylovou procedurou či procesem sloučení rodiny. Proto se velmi osvědčilo zkombinovat asistenční služby spojené s výcvikem, rekvalifikací a hledáním práce s jazykovými kurzy. V Holandsku se tento systém nazývá „dvojí cesta“. Jazykové kurzy jsou spojené s dalším prvkem, kterým může být odborné školení, práce, výchova dětí, dobrovolnictví či sociální výpomoc. Účastníci a účastnice tak mají možnost zdokonalit se ve svém oboru či specializaci. Tento program jim tak napomůže k návratu na pracovní trh a zároveň jim umožní naučit se jazyk své nové země.

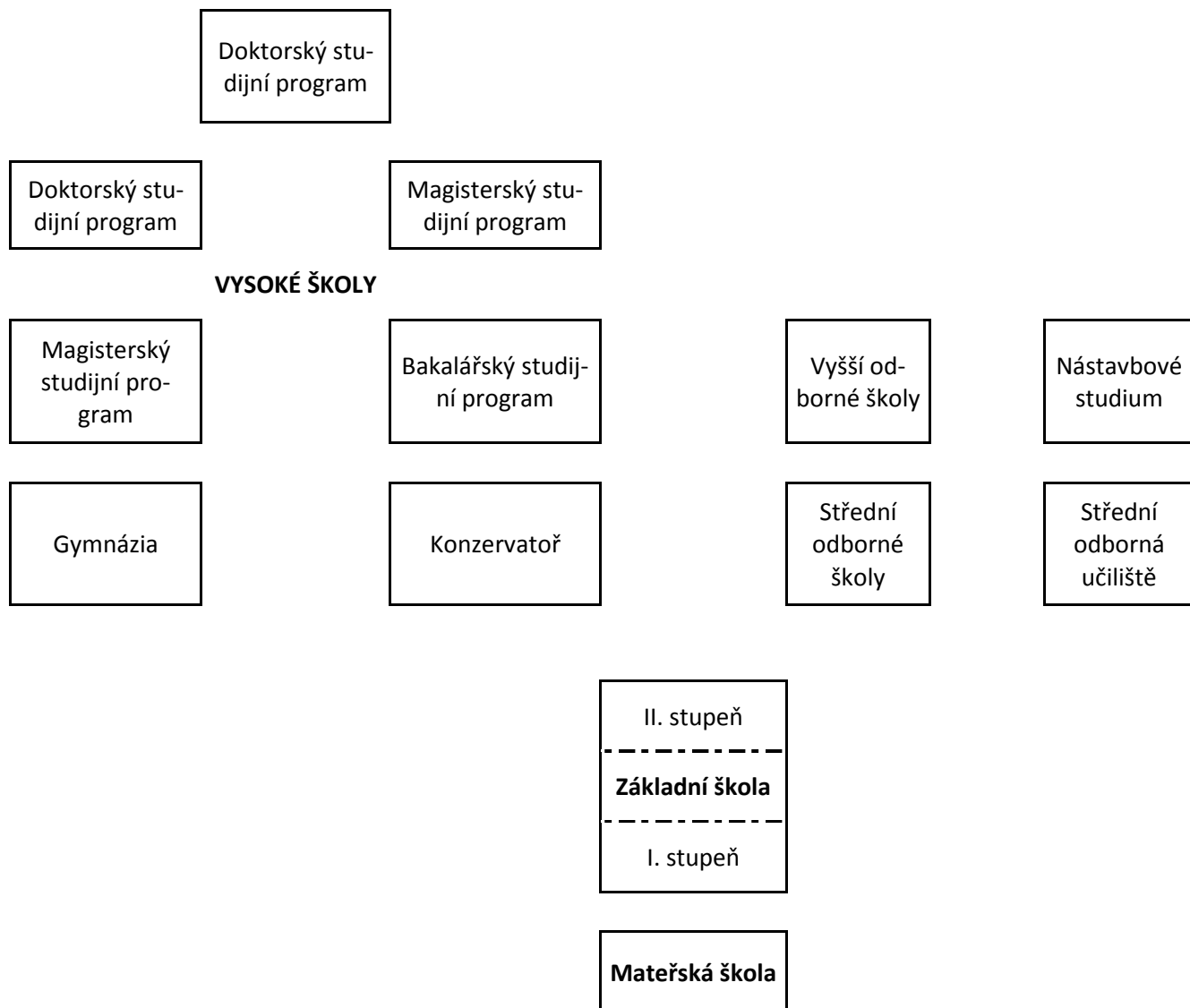
U jazykových kurzů je rovněž výhodou, pokud jsou zakončeny obecně uznávaným certifikátem, který je známý a respektovaný jak jazykovými institucemi, tak i zaměstnavateli. Jedním z nich je například Společný jazykový referenční rámec. Podle tohoto rámce

se řídí jazykové kurzy a návazné testy například v Dánsku, u nás je v současnosti testuje Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy. (Krchová, Víznerová, 2008).

3.5 Charakteristika žáků

Žáci jsou cizinci s věkem, který je buďto přesně známý, nebo přibližně určen. Jsou původem až z 16 zemí, jedná se převážně o děti z Číny, Vietnamu, Gruzie, Ukrajiny, Nigérie, Konga, Nepálu, Mongolska a dalších zemí. Předcházející docházka do školy je často velmi nepravidelná, nebo i ve školním věku odpovídajícím našeho II. stupně se znalostmi na úrovni I. stupně. Řada z nich neovládá český jazyk tak, aby bez problémů mohli zvládnout výuku v dalších předmětech. Žáci přicházejí velice často z úplně jiného sociokulturního prostředí a tím vznikají problémy se zvládnutím učiva, přijetím učebních postupů. Velmi záleží na předcházející pravidelné školní docházce v mateřské zemi, což bylo dáno jak finančními možnostmi, společenským významem vzdělávání, předpokládaným dalším rozvojem osobnosti, společenskými podmínkami a úrovní školství v zemi původu. Základní škola prochází neustálým vývojem a získáváním zkušeností, včetně změn v pedagogickém týmu. Základní škola se zaměřuje na určení důležitých výstupů, na kombinaci učiva, metod a pedagogických postupů v závislosti na dosavadních znalostech, dovednostech a často i postojích dětí i rodičů ke vzdělávání vůbec. Škola nemá povinnost žáka – cizince doučovat českému jazyku mimořádnou formou studia. Některé školy však toto doučování poskytují, ale na základě různých grantů nebo v rámci dobrovolné aktivity učitelů. Jazyková příprava je ošetřena zákonem pouze na základních školách, a to pro žadatele o udělení azylu a děti občanů Evropské unie. Jediná úleva, která se cizincům na základní a střední škole nabízí, je možnost nebýt klasifikován z předmětu český jazyk a literatura v prvním roce studia. (Bobosudová, Píkalová, 2006).

Tabulka č. 4: Vzdělávací systém v ČR

Zdroj: (Čápová, Marxtová, 2006).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. VÝZKUM

4.1 Cíl výzkumu

Cílem tohoto výzkumu je zjištění názorů dospělých migrantů na výuku českého jazyka, jaká je spokojenost těchto lidí s nabídkou kurzů, počtem hodin, kvalitou výuky apod. Z tohoto pak vyvodím doporučení pro praxi.

4.2 Metoda výzkumu

Ve svém výzkumu, který je součástí diplomové práce jsem použila kvalitativní metodu rozhovoru pomocí návodu. (Kozel, 2006). Návod k rozhovoru pomáhá udržet zaměření rozhovoru, dovoluje tazateli možnost nejvýhodněji využít čas k interview a získat informace v jakémkoliv pořadí, které osvětlí daný problém. Jednalo se o rozhovor, který byl polostrukturovaný. Odpovědi respondentů jsem si zapisovala, jelikož jejich špatná jazyková zásoba jim nedovolovala plynulou konverzaci v českém jazyce a v mnoha případech jsme komunikovali v jazyce ruském.

Podle knihy Roba McBrida (1995) je kvalitativní výzkum jedním ze způsobů hledání odpovědí, který provádějí praktici (např. učitelé). Jeho cílem je naučit se vědomě a cíleně využívat svou zkušenost, získávat potřebné informace a pracovat s nimi a zvyšovat tak profesionalitu své práce. Kvalitativní výzkum se zabývá více pochopením, proto by měl být přímý kontakt se sociální realitou, tzv. pohledem zevnitř.

„Kvantitativním výzkumem nelze vlastně zjistit nic více než to, co jsme „kvalitativně“ předem věděli, ale o čem jsme pouze nevěděli, jak je „to“ v populaci rozloženo, distribuováno. Kvalitativní výzkum neporovnává jedince a události prostřednictvím termínů míry a množství. Výzkum je mnohem více než jen sběr dat, a proto definovat kvalitativní

výzkum jen podle metody sběru dat dle Švaříčka a Šed'ové (2007) nedostatečné. Kvalitativní výzkumníci používají zejména tři typy dat – data z rozhovorů, data z pozorování a data z dokumentů. Kvalitativní analýza a interpretace dat je hledání sémantických vztahů mezi nimi a spojování deskriptivních kategorií do logických celků. Interpretace dat je připodobňována ke čtení a psaní stále nových textů. (Švaříček, Šed'ová, 2007).

V sociálních vědách pojem kvalitativní výzkum označuje výzkum, který se zaměřuje na to, jak jednotlivci a skupiny nahlízejí, chápou a interpretují svět. Podle jiných kritérií může být jako kvalitativní výzkum označován takový výzkum, který neutilizuje statistických metod a technik.

Kvalitativní výzkum se snaží interpretovat pohledy subjektů na zkoumaný předmět tím, že výzkumník přejímá jejich perspektivu. Využívá se podrobný popis každodenních situací, jde o porozumění akcím a významům v jejich sociálním kontextu. Při kvalitativním výzkumu se neredukuje počet proměnných ani vztahy mezi nimi, o jejich redukci rozhodují samy zkoumané subjekty. Jsou upřednostňovány otevřené a nestrukturované výzkumné plány, analýza vychází z velkého množství informací o malém počtu jedinců. Převažuje zájem o reálné celky, interakce mezi aktéry a individuální osudy. Úkolem kvalitativního výzkumu je vytvoření holistického obrazu zkoumaného předmětu, zachycení toho, jak účastníci procesů situace interpretují a zachycení interpretací těchto interpretací. (http://cs.wikipedia.org/wiki/Kvalitativn%C3%AD_v%C3%BDzkum).

Využívání polostrukturovaného rozhovoru se zakládá na myšlence, že názory a představy dotazovaných budou lépe vyjádřené ve spíše volnějších rozhovorech, než ve standardizovaném rozhovoru nebo dotazníku. Polostrukturovaný rozhovor je typem, který je veden podle předem připraveného orientačního scénáře. Osobní dotazování je nejtradičtější typem dotazování. Osobní styk je založen na přímé komunikaci s respondentem (Face to Face). Dotazování se stává osobním vždy při osobním kontaktu. a je jedno, zda dotazník vyplňuje tazatel nebo respondent. Rozdíl mezi osobním a písemným dotazováním je právě v kontaktu, v interakci mezi tazatelem a respondentem. Jeho hlavní výhodou je právě existence přímé zpětné vazby mezi tazatelem a respondentem. Ten může respondenta motivovat k odpovědím, může upřesnit výklad otázky, dle situace může měnit pořadí otázek. Polostrukturovaný rozhovor je tedy polostandardizovaný, kde tazatel vede část rozhovoru ve stanoveném pořadí a znění otázek a zbytek dotazů volně dopňuje.

Rozhovor je základní klinickou metodou. Umožňuje nám získat informace o názorech, postojích, přáních a obavách klientů a také o jejich vnitřním světě. Rozhovor je považován za nejvýhodnější metodu získávání kvalitativních dat, současně je však nejobtížnějším diagnostickým postupem. Rozlišujeme tři typy rozhovorů podle míry standardizace prostředí a chování samotného tazatele. Druhým typem, a zároveň střední cestou co do míry standardizace, je polostrukturovaný rozhovor. (Kozel, 2006).

Pokládání otázek v rozhovoru:

Jaký je Váš věk, pohlaví.

Z jaké země jste přišla, odkud pocházíte?

Pracujete v České republice? Jestliže ano, kde?

Jak dlouho jste v České republice?

Jak hodnotíte počet hodin českého jazyka v tomto kursu?

Jak byste hodnotili kvalitu výuky? Vyučující Vám vše dobře vysvětluje? Vyhovuje Vám místo – dostupnost tohoto kursu?

Uplatníte se po zakončení lépe na trhu práce, domluvíte se lépe na úřadech, s lidmi?

Co dále by jste přivítali ve Vašem vzdělávání?

4.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Pro tento výzkum jsem si vybrala Komunitní centrum pro uprchlíky a cizince všeho druhu pobytu, sdružení Berkat. Toto sdružení v roce 2007 zahájilo projekt InBáze, který si klade za cíl vzdělání a další podporu při vstupu na trh práce cizinců žijících v Praze. Komunitní centrum InBáze je prvním takovým zařízením v Praze, které zároveň slouží jako otevřený prostor pro setkávání cizinců, příslušníků etnických menšin a české veřejnosti.

Jako podpora na trh práce probíhají v komunitním centru vzdělávací kurzy českého jazyka pro začátečníky i pokročilé. Cizincům se zájmem o rekvalifikaci je vypracován individuální rekvalifikační plán a následně zaplacen rekvalifikační kurz s akreditací ministerstva školství. Dobrovolnické centrum InBáze účastníkům vzdělávacích i rekvalifikačních kurzů poskytne dlouhodobou individuální podporu, která by jim měla umožnit úspěšně projít celým vzdělávacím procesem a následným hledáním zaměstnání.

Žena, 48 let

Tato žena přišla jako první mi odpovídat, pochází z Kyrgyzstánu.

V současné době bohužel nepracuje. Chtěla by pracovat, ale špatně se domluví česky. Chtěla by se naučit lépe mluvit, aby všemu rozuměla a pak si najít práci. Nikde není zaregistrována. Stará se o ni muž a ona o něj.

V České republice žije se svým manželem dva roky. „No, to byla první země, když měli ten takový normální vízový režim. Znali nějakou takou základní informaci, co a jak a tak, co můžem dělat, kam muži odjet a tak.

Žena, 44 let

Tato žena pochází z Ukrajiny, kde žila s celou svojí rodinou. Ta se skládá z manžela a dvou dětí. Má syna, kterému je čtrnáct a desetiletou dceru. Doma na Ukrajině zůstali její staří rodiče, bratr žije a pracuje také v České republice.

Pracuje v cestovní kanceláři, která je Ruská, takže její klientela je převážně z Rusky hovořících zemí. Nemá proto moc možností mluvit česky. Děti se naučili docela rychle mluvit česky i manžel mluví docela dobře. Na úřadech zatím vše zařizuje on, já se bojím, že nebudu dost rozumět, pak se stane nějaká chyba, problém.

V České republice žije s rodinou více jak 7 let. Vrátit do své země by se nechtěla, tady se jí žije lépe, domů za rodiči jede jednou ročně, oni jsou už staří, nechtěli by se stěhovat sem.

Žena, 43 let

Pochází z Ukrajiny, ze Zakarpátí.

Pracuje v jedné nemocnici v Praze jako pomocný personál. Práce je dobrá, u nás práce není, je tam bída, nežije se dobře. Spolu s několika krajany uklízí.

Je v naší republice 3 roky, moc mluvit česky se nenaučila, připadá jí to těžké, v práci moc česky nemluví, chtěla by více mluvit s Čechy, ale moc jim nerozumí, tak s nimi nemluví, nechce mluvit špatně, chce, aby jí rozuměli. Český jazyk je pro ni moc těžký.

Muž, 49 let

Tento jediný muž, který byl přítomen na tomto kurzu k nám přicestoval z Ruska. Přicestoval i se svojí rodinou.

Pracuje ve firmě s.r.o., kde je jejím jednatel. Firma pracuje dobře, má povolení k podnikání. Aby se mu lépe podnikalo a mohl by více obchodovat potřebuje dobře mluvit česky.

Je v České republice teprve jeden rok, proto mluví ještě dost špatně.

Žena, 49 let

Tato žena pochází z Ruska, odkud přijela i s rodinou, děti jsou již dospělé, dcera se vdala, čeká rodinu.

Tato žena pracuje v nemocnici Motol jako pomocný personál, dělá co je potřeba. Pracuje tam s ní hodně krajanů, s nimi mluví rusky, chtěla by více mluvit s Čechy, česky, aby všemu rozuměla.

V České republice žije již 3 roky. Žije se jí dobře. Měla problém s bydlením, „sehnat ne moc drahý podnájem je těžké, tady v Praze jsou byty drahé.“ Teď už je vše pořádku.

Žena, 40 let

Tato žena pochází z Kyrgyzstánu, ale 2 roky žila také i v Rusku. Takže prý ani neví odkud by měla říci, že pochází, snad prý více z Kyrgyzstánu, tam žila déle.

Nepracuje zatím nikde, když se nedomluví, nemůže si hledat práci. Syn mluvil ukrajinsky, ale naučil se brzy česky, od dětí sousedů.

V České republice je něco přes 2 roky, je tady dobře. Líbí se jí tady. Chtěla by tady žít na pořád, mít občanku, umět česky, mít práci.

„My jsme tady měli jako příbuzný. Tady máme strýca. Jako strýc manželka a dvě děti. No oni už v Čechách asi tak 18 let, už mají občanství a tak dál. A odjeli oni z Ruska...Samozřejmě, myslím, že kdybychom nikoho neměli, asi bychom nepřišli. Zůstali tam. Co bychom stalo, já nevím. Ale opravdu těžký, když nikoho nemáš, přijedeš v úplně cizí zemi, cizí jazyk, cizí...já nevím,všechno cizí, moc těžký.“

Žena, 72 let

Tato žena byla nejstarší studentka - cizinka, pocházela z Ruska. Byla velice udržovaná, tento věk bych jí rozhodně nehádala.

Nepracuje a ani jsem u nás nikdy nepracovala.

V České republice žije již 8 let se svojí rodinou. Syn tady po celou dobu podniká.

Věk – cizinci, kteří se výuky českého jazyka v tomto kurzu zúčastnili, můžeme označit jako „starší“ studenty. Jejich věk byl od 40 let do 72 let. Průměrný věk byl tedy 49 let.

Pohlaví – Na rozhovor mi z přítomných 9 cizinců - studentů bylo ochotno odpovídat 7, což bylo 6 žen a 1 muž. Dvě ženy se rozhovoru nechtěly zúčastnit, myslím, že se styděly.

Země původu – přítomní studenti - cizinci pocházeli většinou z Ukrajiny, Ruska a Kyrgyzstánu, což můžeme nazvat zeměmi bývalého Sovětského Svazu.

Práce – čtyři z dotazovaných cizinců pracují, tři nikoliv. Ti co jsou v současné době nezaměstnaní by chtěli pracovat, po ukončení kurzu českého jazyka si najít práci, kromě jedné ženy (rozhovor č. 7), která zde žije se svou rodinou a vzhledem ke svému věku již práci nehledá.

Délka pobytu na území – délka pobytu na území České republiky je u dotazovaných různá, od jednoho roku do osmy roků. V průměru se dá říci, že zde žijí kolem čtyř let.

4.4 Realizace výzkumu

Přes svého známého z odboru azylové a migrační politiky Mgr. Petra Trombíka jsem dostala kontakt a doporučení na paní Parisu Zargari, ředitelku sdružení Berkat. Tuto jsem kontaktovala a vysvětlila jí, co bych potřebovala a zda by to bylo možné v jejich zařízení uskutečnit můj výzkum. Paní ředitelka mi vyšla vstříc a kontaktovala mě s paní Alicí Mullerovou, se kterou jsem si domluvila schůzku. Na tomto setkání jsem jí vysvětlila, co bych od jejich sdružení potřebovala a jaké jsou možnosti z jejich strany. Paní Mullerová mě provedla centrem, které se nachází na adrese Praha 2, Rumunská 24. Toto centrum není moc velké, nachází se sice ve dvou patrech ve dvoře starého činžovního domu, ale skládá se pouze ze čtyř nevelkých místností. Jednu tvoří kancelář pro zaměstnance a ostatní jsou dílny, učebny a konzultačními místnostmi zároveň. Dále jsme v rozhovoru pokračovaly v nedaleké kavárně, kde jsme měly klid k rozhovoru a nerušily jsme cizince, kteří byli přítomni v sdružení Berkat. V současné době ve sdružení probíhá kurz českého jazyka pro dospělé, kde mi přislíbila s vyučující paní Dudkovou domluvit návštěvu. Po telefonické domluvě jsem navštívila kurz, který se koná jednou týdně a to v úterý, v 18 hodin.

Pro zkoumání byl tedy vybrán výzkumný soubor, který měl určité relevantní znaky, měl jinou, než českou národnost, různý věk apod. Rozhovor byl tedy veden s účastníky, cizinci, kteří žijí na území České republiky.

Na hodinu jsem přišla dříve, abych si s paní Dudkovou mohla promluvit. Ta byla již obeznána, takže jsme se jen dohodly, že nebudeme mluvit o mém zaměstnání, popřípadě řeknu lež. Je totiž známo, že cizinci nemají zrovna moc v lásce pracovníky cizinecké policie. Pro lepší navázání kontaktu a prolomení „ledů“ jsem přinesla „žákům“ bonboniéru. Respondenty jsem seznámila s charakterem mé diplomové práce, pro jejíž potřeby rozhovor poskytují. Respondenti byli upozorněni na to, že nemusí uvádět své identifikační údaje. Rozhovory probíhaly v jiné místnosti, individuálně.

Následně jsem si rozhovory přepsala a analyzovala. Při analýze rozhovorů jsem postupovala po jednotlivých otázkách.

4.5 Analýza rozhovorů

Na položenou otázku ohledně výuky – *Jak hodnotíte počet hodin českého jazyka v tomto kursu* - všichni dotazovaní odpověděli shodně, že je počet hodin nedostačující. Jednou týdně navštěvovat na jednu hodinu kurz českého jazyka je moc málo. S tímto počtem hodin se brzy nenaučí mluvit česky, rozumět majoritní společnosti, do které by se většinou rádi brzy začlenili. Jejich odpovědi zněly takto:

Přivítala bych více hodin výuky, alespoň 2-3 x týdně 1 hodinu, abych se lépe naučila česky a mohla se všude domluvit, jak na úřadech, kde zatím vše vyřizuje manžel, tak i promluvit s Čechy. Pohybuji se převážně mezi krajany, proto mám malou možnost mluvit po česky..

Kursy českého jazyka bych chtěla častěji. Docházela bych i jinam, do Berkatu to mám nedaleko, sice přestupuji z tramvaje na metro, ale to mě nevadí. U Vás je všude nedaleko, to není jak u nás.

Chtěla by více hodin českého jazyka, aby lépe rozuměla a mluvila česky. Rozumí dobře jen něčemu, ale mluví dost špatně. „Ale vlastně těch úředníků měli by taky něco udělat, aby lidi věděli, že na co mají nárok. Je to takové jako jednostranné, z jedné strany, že

člověk musí, musí, musí, tam, tam, tam. Já měla stolko otázek a neměla odpovědi na ty svoje otázky.“

Chtěl bych více hodin v kurzu, abych se rychleji naučil česky. Od ledna má domluvené ještě soukromé hodiny, k mému podnikání potřebuji rychle a brzy mluvit česky. „Mám vízum 65, to jako moje firma – podnikání“.

Chtěla bych více hodin českého jazyka a několikrát týdně. Tento kurz je dobrý, ale hodin je málo, chtělo by to více hodin, učit se rozumět, číst, mluvit i psát. Chtěla by kurz častěji v týdnu, s více hodinami, je to již její 2 kurs. Řekli jí vždy o kurzech známí.

Výuka se mi líbí, jen se chci více učit česky, paní co nás tady učí se moc snaží, ale jsem již starší, tak mi to jde pomalu a hůře. Kdyby bylo více hodin, snad bych se naučila lépe a více.

Hodin výuky je málo. Už jsem moc stará, jde mi to pomalu. Je tu jiný život, lepší, zvykla jsem si tady a tady i umřu. Doma bylo špatně, tady se mi žije líp, mám tu i celou svou rodinu, ale s dalšími lidmi se hodně špatně domluvím. Něco jim i rozumím, ale neumím mluvit, psát nepotřebuji, jsem už stará.

Při další otázce - *Jak byste hodnotili kvalitu výuky? Vyučující Vám vše dobře vysvětluje? Vyhovuje Vám místo – dostupnost tohoto kursu?* si cizinci vůbec neztěžovali, naopak velice moc pochvalovali, jak profesionální přístup vyučující, organizaci hodiny, pracovní tempo i improvizaci vyučující a to tehdy, když studenti nerozumí, co jim chce říci. Jak jsem pochopila, lekce jsou tematicky a formálně uzavřené. Průběh lekce se aktuálně přizpůsobuje komunikačním potřebám a prioritám přítomných studentů – jejich věku, úrovni znalostí, původu a potřebám. Lektoři těchto nízkoprahových kurzů musejí být zkušenější profesionálové, jelikož jsou na ně kladeny velké nároky. Musejí mít pedagogické dovednosti, které nesouvisí pouze s odborností, ale zejména s přístupem ke studentům – cizincům. Musejí mít řídicí, koordinační a organizační schopnosti. Mnohdy musejí improvizovat při výuce.

Jazykové kurzy neplní jen funkci jazykové integrace, ale jsou zároveň možností, jak navázat sociální kontakty a integrovat se do české společnosti. Odpovědi byly tedy následující.

Výuka se mi líbí velmi, i styl vyučující. Pani učitelka je moc milá, hodná, moc nám pomáhá. Vysvětluje znovu a znovu, když nerozumíme. Zkouší to z jiné strany, jinak, až pochopíme, vždy se s ní domluvíme. Nemám to sem daleko, pár stanic metrem. Jsem ráda, že nemusím za kurz nic platit, že je to bezplatné.

Výuka je pro mě dobrá, paní učitelka se snaží vše vysvětlit, když to nejde, tak i rusky. Má s námi moc velkou trpělivost, jsme už starší, je to pro nás nové, nejde nám učení tak rychle, je to těžké. Bydlím v Praze, sem to není daleko, mohu jet metrem i tramvají.

Výuka je dobrá, v kurzu se mi líbí, nemám to daleko, po Praze se dobře cestuje, to není jak na Ukrajině.

Hodiny českého jazyka se mi líbí, je dobré, jak paní učitelka je trpělivá, snaží se vše vysvětlovat několikrát a pomalu, když někdo nerozumí. Známi mi řekli o kurzu. „Manžel ví, protože on udělat ty papíry a takový. On ví víc než já.“

Výuka je dobrá, absolvovala již nízkoprahový kurz, zde v Berkatu, ale pořád to je málo, nemluví ještě moc dobře česky. Všichni se snažíme, jako my co se učíme, tak paní učitelka, je moc hodná, moc se snaží.

Výuka je dobrá, tempo je vyhovující, paní učitelka je moc hodná, vše moc dobře vysvětluje. Jedu na hodinu pár stanic metrem a i kdybych jela dál, tak to nevadí, kurz je bezplatný, nestojí mě žádný peníze, tak ušetřím

Já se snažím moc učit i paní učitelka se moc snaží, ale jsem moc stará, tak to jde moc pomalu. Když nevím a nerozumím, tak není „nic problém“, paní učitelka mi to vysvětlí znovu a jinak. Jezdění po Praze není problém, všude je nedaleko.

Při rozhovorech byly položeny také otázky ve smyslu lepšího uplatnění na trhu práce. *Uplatníte se po zakončení lépe na trhu práce, domluvíte se lépe na úřadech, s lidmi?* Studenti jsou přesvědčeni, že díky výuce českého jazyka a tím zdokonalení se v tomto jazyce se lépe domluví a získají lepší zaměstnání, uplatnění na trhu práce a tím získají i lepší výdělek. Jejich odpovědi byli kladné, optimistické.

Po zakončení kurzu bych si chtěla najít práci. Chtěla bych si vydělávat peníze a ne být závislá na manželovi, přispět do rodinného rozpočtu. Něco ušetřit, mít se dobře.

„V práci byla. Jenom jsem přišla a první den jsem uslyšela – Nesnáším Rusy. Všude je i dobrý lidi i špatní. I mezi Vámi i námi taky. Já nemohu říct všude špatně. Já bydlím taky tady, žádný problém jsem nemám“.

Domluvím se určitě lépe, než když jsem přijela, ale není to ještě úplně dobré. Chtěla by rozumět i mluvit jako moje děti, taky se naučit dobře psát, když vyplňuji nějaké „papíry“. Chtěla bych jinou, lepší práci za více peněz. Žije se mi tady lépe než doma lépe, ale chtěla by lépe dorozumět, aby neukazovali, to je ta Ruska.

Až se naučím dobře česky, chtěla bych si udělat rekvalifikační kurz zdravotní sestry. Měla bych lepší práci i lepší plat.

Chtěl bych lepší zaměstnání, specializovat se ve svém oboru, zlegalizovat vzdělání získané v Rusku, ale na to potřebuji mluvit česky dobře, aby mohl požádat o nostrifikaci, kde musím dobře vyplnit žádosti. Pak taky udělat nějaký zkoušky z českého jazyka, já o tom jen slyšel, že to musí být. Ještě se musím zeptat, ale nejdřív musím mluvit dobře česky, pak se můžu ptát.

Po ukončení bude lépe mluvit i rozumět česky, najdu si lepší práci i se lépe domluvím všude i na úřadech. To je důležité, všude nejsou normální lidi, kteří by se mnou chtěli mluvit, když ona mluví špatně. Pak se jim nechce se mnou mluvit, vidí, že jsem cizinka a koukají jinak.

Až se naučím dobře česky alespoň mluvit, budu mezi lidmi, budu mluvit a stále lépe a lépe. Budu chodit všude a budu vědět, co mluví, budu rozumět, budu znát.

Další povídání s cizinci – studenty bylo okolo možností dalšího studia, co by ještě chtěli studovat, co by je zajímalo, co by potřebovali při integrace do naší společnosti. Otázka zněla - *Co dále by jste přivítali ve Vašem vzdělávání?*

Chtěla bych více hodin v kurzu, dobře se naučit česky, taky psát, to neumí skoro vůbec, je to pro mě moc složité. Jinak nic nového se učit, to stačí, je to moc.

Přivítala bych kromě více hodin českého jazyka také kurz anglického jazyka a počítačový kurz. Hlavně, aby byly bezplatné, peněz pro rodinu není moc, kdybych to měla platit, tak na to nemám peníze.

Přivítala bych ještě jiný bezplatný kurz českého jazyka, abych rychleji a více rozuměla česky. Pak bych si mohla jít dělat rekvalifikační kurz. Mít něco nového, pak najít lepší práci.

Přivítal by více hodin českého jazyka a různě speciálně zaměřené, aby si každý mohl vybrat, co se mu hodí k jeho oboru. Já začnu v lednu ještě chodit na jiný kurz českého jazyka.

Potřebovala bych více hodin, dále ještě kurs anglického jazyka a český jazyk zaměřený na lékařské výrazy, to by mi pomohlo v práci, dostala bych lepší práci a více peněz.

Chtěla by se učit jen česky, více hodin i více dní v týdnu, aby rozuměla česky, lépe mluvila. Syn mi pomáhá, ale jde to pomalu, moc mi to nejde.

Až se naučím lépe mluvit, budu více soběstačná, budu si moci více popovídat, nebude tolik závislá na rodině. Více toho tady uvidím, poznám, budu moci všude sama, protože se domluví, na všechno se zeptám. Vyřizuje mi syn občanku, pak budu moc i volit, zapojit se do života. Vždyť tady žiji, tady je teď můj domov.

4.6 Závěr výzkumu

Navštívila jsem kurz českého jazyka ve sdružení Berkat, kterého se zúčastnilo 9 posluchačů, z nichž 7 mi bylo ochotno odpovídat. Jedná se o otevřený kurz – je pro všechny zájemce, tj. cizince, pro ne/analfabety, se znalostí/ bez znalosti latinky, pro ne/Slovany. Nemá stálý počet členů, neví se, kdo přijde a zda vůbec někdo přijde. Z výzkumu v tomto zařízení vyplynuly tyto závěry:

Počet hodin výuky – u všech dotazovaných je zejména nedostačující počet hodinového rozsahu kurzu, tento kurz probíhá jeden den v týdnu (úterý) jen jednu hodinu. Všichni se shodli, že by uvítali více hodin, aby se naučili český jazyk.

Kvalita výuky, dostupnost – všem dotazovaným se líbila výuka, přístup vyučující, tempo výuky i dostupnost. Všichni zúčastnění žijí v Praze, tudíž nevidí problém v dojíždění na kurz. Tato výuka je bezplatná, což je pro většinu z nich velké plus, jelikož jejich příjmy nejsou velké.

Uplatnění – všichni se shodli, že díky lepší komunikaci, jazykovému vybavení se budou moci zajímat o lepší práci a tím získají i lepší výdělek, zapojení se do naší majoritní společnosti.

Co by uvítali – ve všech rozhovorech bylo pro studenty – cizince prvořadé zvýšení hodin českého jazyka, další kurzy českého jazyka s různým specifickým zaměřením. Někteří by uvítali výuku anglického jazyka nebo kurz s počítačovým programem.

Jak vyplynulo z výzkumu, je vzdělávání cizinců pro ně nedostatečné. Všichni dotazovaní cizinci by rádi absolvovali v kurzech více hodin, aby se naučili lépe porozumět majoritní společnosti. Znalost a schopnost komunikace v jazyce majoritní společnosti je pro příchozí důležitou cestou k integraci. Je zřejmé, že do budoucna bude třeba věnovat více pozornosti oblasti jazykového vzdělávání cizinců. V současnosti je čeština pro cizince poměrně málo dostupnou službou, přestože se jedná pro integrační proces o jednu z klíčových kompetencí. Zároveň je třeba zajistit výuku i vyšších jazykových úrovní (nikoliv pouze začátečnických), nejlépe v plném rozsahu evropského referenčního rámce pro jazyky.

ZÁVĚR

Českou republiku, v porovnání s jinými evropskými zeměmi, nelze považovat za zemi s dlouhodobější imigrační zkušeností, ani s dlouhodobě prováděnou integrační politikou. Samotná problematika integrace cizinců na našem území se na vládní úrovni řeší pouze několik málo let. Před úkol vypořádat se s přítomností cizinců v České republice budeme postaveni i nadále, stejně jako budou nadále přicházet další cizinci s úmyslem přechodně či trvale se zde usadit. Nevyhnutelná je i přítomnost dalších generací cizinců, kteří se na území našeho státu narodí.

Právní řád ČR v minulosti umožňoval všem osobám, které podléhaly povinné školní docházce, stejná práva na vzdělání jako občanům ČR a nerozlišoval děti cizinců z hlediska jejich původu a právního postavení na území ČR, pokud se týká práva na vzdělání. Je tedy na rozváženu, zda se vrátit zpět k právní úpravě platné do 1. 1. 2005, nebo k vytvoření pro ČR zcela nového pojetí v přístupu všech dětí, a tedy i dětí nelegálně zde pobývajících.

Pro inspiraci by za takových okolností mohl sloužit např. americký model, kdy je upřednostňováno hledisko plnění školní docházky před hlediskem ochrany státu proti nelegálním přistěhovalcům. Propracovaný americký systém v této oblasti požaduje po žácích pouze uvedení adresy v daném spádovém obvodu a zároveň zakazuje tyto informace o žácích poskytovat imigračním úřadům. Bez zajímavosti není ani skutečnost, že školám je přidělována státní dotace v závislosti na počet žáků, kteří školu navštěvují, tj. bez rozdílu, zda se jedná o žáky s legálním či nelegálním pobytem.

Své zkušenosti s regulací nelegálních cizinců ve vztahu k přístupu ke vzdělání má v poslední době i Francie, kde na základě tlaku ze strany učitelů, žáků, rodičů a jiných subjektů bude v nejbližší době umožněno 720 nelegálně pobývajícím rodinám (cca pro 2000 až 2500 osob) zůstat ve Francii a získat povolení k pobytu a potřebné doklady. Tato regulace se bude nejvíce týkat rodin, ve kterých se jejich děti nemohou dostat do země původu, a to zejména z toho důvodu, že se narodily na území Francie nebo do Francie přicestovaly v nízkém věku, v současné době jsou zaregistrovány ve škole a hovoří pouze francouzsky.

Já osobně bych se spíše přikláněla k návratu k původnímu zákonu, kde bylo výslovně uvedeno, že přijetí cizince nesmí být podmiňováno prokázáním jeho oprávněného pobytu na území ČR.

Situaci, ve které se cizinci ve vztahu k českému vzdělávacímu systému nacházejí, by též napomohlo, pokud by učitelé základních a středních škol měli k dispozici metodiku, jak s cizinci ve svých třídách nakládat. Doposud bylo poměrně více pozornosti věnováno metodikám, které mají žáky připravit na setkání s kulturní i jazykovou odlišností. Bylo by však cenným krokem vpřed, kdyby vzdělávací systém dal podobnou rukověť i učitelům. Vzhledem ke skutečnosti, že počet cizinců na českých školách poroste, není možné očekávat, že jim i v příštích letech budou učitelé věnovat zvláštní péči ve svém volném čase a zdarma.

Jak již bylo napsáno, přístup k zaměstnání je u cizinců ovlivněn jazykovými schopnostmi a uznáním jejich vzděláním ze země původu v České republice, ale i reálnými možnostmi se s takovým vzděláním na pracovním trhu v České republice uplatnit. Je to pro ně důležité při integraci do naší společnosti. Je žádoucí šířit vzdělávací kurzy do všech regionů v České republice, zajistit rovný přístup do kurzů všem zájemcům/zájemkyním a přitom zohlednit jejich pracovní a rodinné závazky.

Nedostatečné možnosti pro vzdělávání dospělých, často i jejich malá motivace a malá schopnost samostudia má bohužel velké následky. Migranti zejména ze zemí bývalého Sovětského svazu, kde se ve většině zemí nepoužívá latinka, se stávají v českém prostředí takřka negramotnými a tento jev trvá řadu let. Tato situace migranty limituje v profesní kariéře, působí problémy při styku s institucemi, uzavírá celé skupiny do sebe. Jedná se o dosti alarmující jev, který by bylo třeba urychleně řešit už i proto, že postihuje i mladé migranty a někteří díky této situaci zůstanou po celý život osobami „na druhé koleji“, přestože mají v zemi původu například absolvované středoškolské vzdělání.

Přístup k zaměstnání je u cizinců ovlivněn jazykovými schopnostmi a uznáním jejich vzděláním ze země původu v České republice, ale i reálnými možnostmi se s takovým vzděláním na pracovním trhu v České republice uplatnit, což mnohdy souvisí i s místem bydliště. I když cizinec disponuje dostatečnými jazykovými dovednostmi, má dostatečné vzdělání, žije v místě, kde existuje teoretická možnost uplatnění v oboru, čelí množství problémů. Asi nemá smysl v tuto chvíli rozebírat ještě problém diskriminace cizinců v českém prostředí.

Nová koncepce by neměla opomenout nadmíru důležitý aspekt, totiž podporu těch cizinců, kteří mají a projevují opravdový zájem o získání zaměstnání a zároveň jsou ochotni se dále vzdělávat či rekvalifikovat. Úřady práce, v jejichž evidenci nezaměstnaní cizinci jsou, nemají v současnosti možnost aktivněji spolupracovat s cizinci, azylanty na vyhledá-

vání zaměstnávání. Stejný přístup pracovníků úřadů práce k cizincům i českým občanům se projevuje nižší šancí cizinců získat zaměstnání. Na druhou stranu se však nabízí otázka, zda právě úřady práce mají nabízet „speciální“ přístup k cizincům a azylantům.

Ještě bych se chtěla zmínit o možnosti pomoci matkám – cizinkám, které díky svému jazykovému handicapu nemohou pomáhat svým dětem s přípravou na vyučování. Tady si myslím by byla vhodná pomoc „asistentů“, například studentů, kteří by mohli dětem pomáhat s úkoly a přípravou na vyučování a usnadnit jim tak integraci do majoritní společnosti. Něco obdobného již funguje v některých městech v romských komunitách.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BARŠA, P. (2003). *Politická teorie multikulturalismu*. 2.vyd.Brno: CDK. ISBN 80-7325-020-9.
- BOBOSUDOVÁ, L., PIKALOVÁ HERNANDEZOVÁ, J. (2006). *Cizinec a vzdělávání v České republice*. Zlín: Latner.
- BUDILOVÁ, L. HIRT, T. a kol. (2005). *Policista v multikulturním prostředí, informační manuál POLICIE ČR*. 1.vyd. Praha. ISBN 80-903510-1-8.
- COUSSEYOVÁ, M. (2000). *Framework of integration policies (Rámec integrační politiky)*. Vydavatelství Rady Evropy. ISBN92-871-4341-2.
- ČÁPOVÁ, Z., MARXTOVÁ, M. (2006). *Děti z uprchlických rodin*. Vzdělávací institut ochrany dětí. ISBN 80-86991-76-8.
- GOTTELTOVÁ, K., KOPULETÁ, G. (2004). *Situace nezletilých žadatelů o azyl a cizinců bez doprovodu v ČR*, ZLÍN: Latner.
- HLADÍK, J. (2006). *Multikulturní výchova (Socializace a integrace menšin)*. 1, vyd. UTB ve Zlíně: Zlín. ISBN 80-7318-424-9.
- HRADEČNÁ, P., ROZUMKOVÁ, P. (2007). *Povinná školní docházka a nezletilí cizinci bez pobytového oprávnění*. Organizace pro pomoc uprchlíkům. OPU.
- JANU, I., ROZUMEK, M. (2004). *Azylové právo ES – Pohled a role nevládních organizací*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům.
- JELENOVÁ, L. (2006). *Migrace a integrace cizinců na našem území*. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- KOZEL, R. a kol. (2006). *Moderní marketingový výzkum*. Grada Publishing a.s. ISBN 80-2470-966-X
- KRCHOVÁ, A., VÍZNEROVÁ, H. (2008). *Diskriminace azylantů a azylantek v ČR z generové perspektivy*. Evropská kontaktní skupina v České republice. ISBN 978-80-254-2035-5.
- MATOUŠEK, O. (2003). *Slovník sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, O., et al. (2005). *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.

MUSIL, J., (2006). *Vývojová psychologie I*. UTB ve Zlíně: UTB-Academia centrum Zlín. ISBN 80-7318-361-7

ROB MCBRIDE.(1995). *Úvod do kvalitativního výzkumu - průvodce pro učitele*. Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7083-183-9.

ŠÍŠKOVÁ, T. (2001). *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1, vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-648-9.

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0

Informace o realizaci Zásad koncepce integrace cizinců na území České republiky a návrh Koncepce integrace cizinců na území České republiky, MV ČR, pro schůzi vlády 2007.

Realizace Koncepce integrace cizinců v roce 2003 a její další rozvoj v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie, MV pro schůzi vlády.

Vítejte v České republice. 3.vyd. OPU: 2006.

Výroční zpráva Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra za rok 2006

Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2006. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2007.

Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky – odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra České republiky, tisk 2004.

Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 (č. 208/1993 Sb.)

Úmluva o právech dítěte z roku 1989 (č.104/1991 Sb.)

Zákon číslo 325/199 Sb., o azylu, v platném znění

Zákon číslo 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, v platném znění

Zákon číslo 283/1991 Sb., o Policii České republiky, v platném znění

Zákon číslo 40/1993 Sb., nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, v platném znění

Zákon číslo 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon číslo 64/1963 Sb. o rodině, v platném znění

Zákon číslo 561/2004 Sb., školský zákon

Ministerstvo vnitra ČR

http://www.mvcr.cz/statistiky/2008/uprch02/6pr_02.html

<http://www.mvcr.cz/azyl/nezletili.html>

<http://www.mvcr.cz/azyl/index.html>

<http://www.mvcr.cz/azyl>

http://www.mvcr.cz/statistiky/2008/uprch02/6pr_02.html

<http://www.migraceonline.cz/studie>

<http://www.uprchlici.cz>

Intranet Ministerstva vnitra, stránky ASPI-

http://cmll.kc.zc/scripts/aspi_lit.ini.cgi?W+EE_ONjHsdJB

Český statistický úřad – www.czso.cz

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_rizeni_azyl

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_nelegalni_migrace

<http://www.meta-os.cz/pic/63-nase-cinnost-vzdelavaci-a-dalsi-aktivity.aspx>

http://cestina-pro-cizince.cz/?hl=cs_CZ

http://cs.wikipedia.org/wiki/Kvalitativn%C3%AD_v%C3%BDzkum

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

P ČR	Policie České republiky
MV	Ministerstvo vnitra
EU	Evropská unie
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
SUZ	Správa uprchlických zařízení
UNHCR	Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky
OAMP	Odbor azylové a migrační politiky
OPU	Organizace pro pomoc uprchlíkům
PPU	Poradna pro uprchlíky
ZDC	Zařízení pro děti cizinců
SOZE	Sdružení občanů zabývajících se emigranty

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 Hlavní migrační směry do Evropy

Obrázek č. 2 Migrační trasy z východu Evropy

Obrázek č. 3 Zařízení pro zajištění cizinců na území České republiky

Obrázek č. 4 Azylová zařízení na území České republiky

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Jak probíhá řízení o udělení mezinárodní ochrany v ČR

Tabulka č. 2 Aktéři v procesu integrace cizinců bez doprovodu

Tabulka č. 3 Potřeby dospívajících

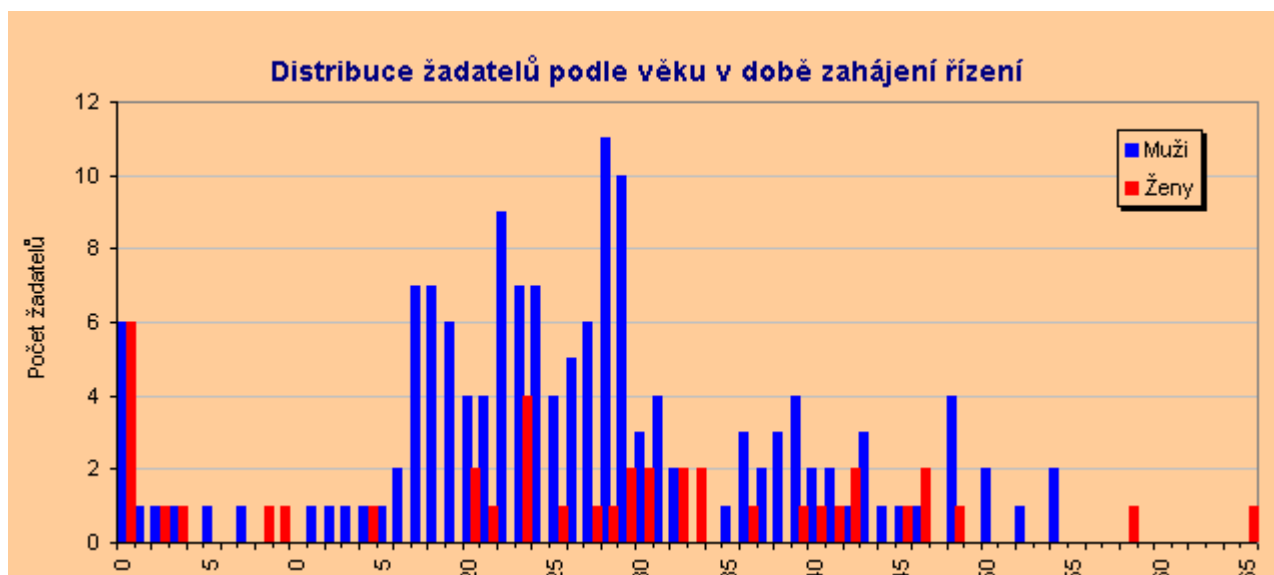
Tabulka č. 4 Vzdělávací systém v ČR

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha PI: Rozdělení žadatelů podle věku a pohlaví
- Příloha PII: Organizační schéma SUZ
- Příloha PIII: Azylová zařízení 2006
- Příloha PIV: Porovnání roku 2005 a roku 2006
- Příloha PV: Příchody do azylových zařízení 2006 – dle státní příslušnosti
- Příloha PVI: Příchody do zařízení pro zajištění cizinců za rok 2006
- Příloha PVII: Počty žadatelů v letech 1999-2004
- Příloha PVIII: Nelegální migrace-10 nejčastějších států
- Příloha PIX: Rozdělení podle věku a pohlaví
- Příloha PX: Počty žadatelů o mezinárodní ochranu
- Příloha P XI: Příklady ze života
- Příloha P XII: Základní terminologie

PŘÍLOHA P I: ROZDĚLENÍ ŽADATELŮ PODLE VĚKU A POHLAVÍ

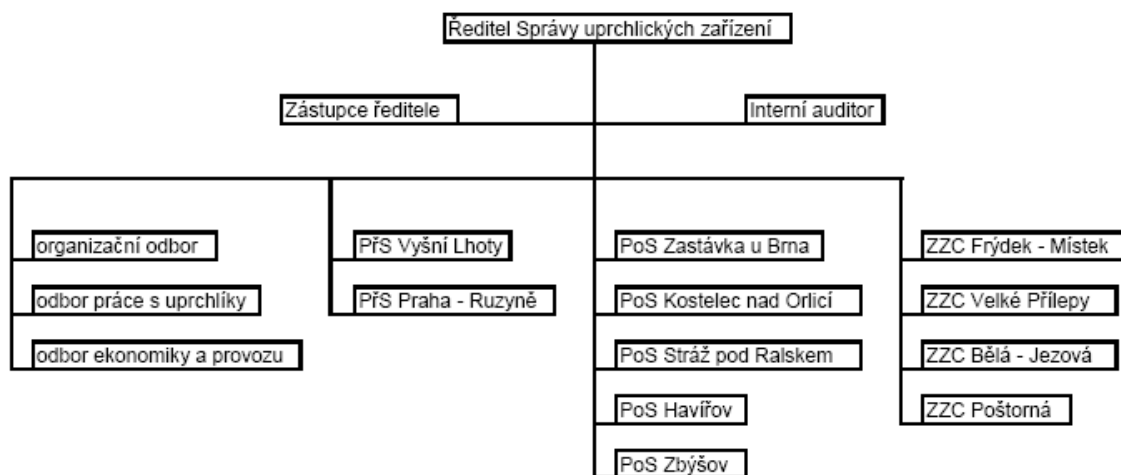
Státní příslušnost	Dospělí			Děti (0-17 let)			Celkem
	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	
Afgánistán	-	-	-	-	1	1	1
Alžírsko	1	-	1	-	-	-	1
Ázerbajdžán	-	1	1	-	-	-	1
Bělorusko	8	-	8	1	1	2	10
bez státní příslušnosti	1	-	1	-	-	-	1
Bosna a Hercegovina	1	-	1	-	-	-	1
Čína	3	-	3	-	-	-	3
Gruzie	3	-	3	-	-	-	3
Irák	1	-	1	-	-	-	1
Kazachstán	-	-	-	3	1	4	4
Kuba	1	-	1	-	-	-	1
Kyrgyzstán	-	1	1	-	-	-	1
Libye	1	-	1	-	-	-	1
Makedonie	1	-	1	-	-	-	1
Moldavsko	2	1	3	-	-	-	3
Mongolsko	13	4	17	1	1	2	19
Myanmar	1	1	2	-	1	1	3
Nigérie	2	2	4	-	-	-	4
Pákistán	1	-	1	-	-	-	1
Pobřeží slonoviny	2	-	2	-	-	-	2
Rusko	4	3	7	1	1	2	9
Senegal	1	-	1	-	-	-	1
Srbsko	3	-	3	-	-	-	3
Srí Lanka	3	-	3	-	-	-	3
Tunisko	1	-	1	-	-	-	1
Turecko	43	9	52	15	3	18	70
Ukrajina	19	5	24	-	1	1	25
Vietnam	7	3	10	3	1	4	14
Celkem	123	30	153	24	11	35	188

<http://www.mvcr.cz/statistiky/2008/uprch02/4de_02.html>

PŘÍLOHA P II: Organizační schéma SUZ

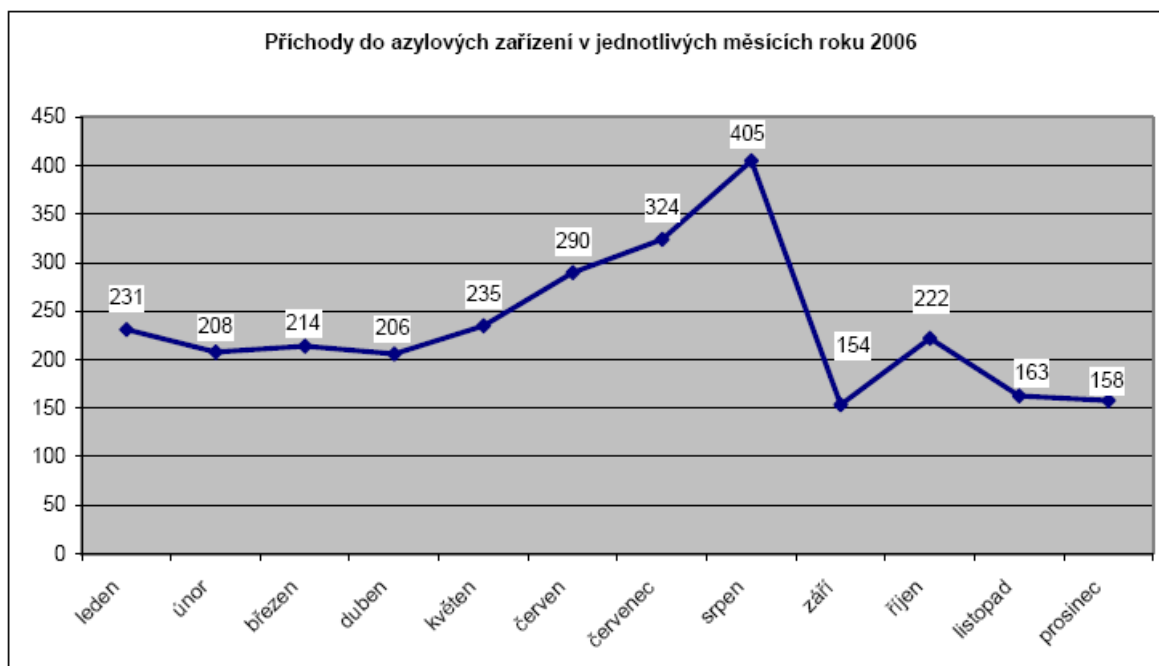
Organizační schéma SUZ

Vysvětlivky: PřS - Přijímací středisko
PoS - Pobytové středisko
ZCC - Zařízení pro zajištění cizinců

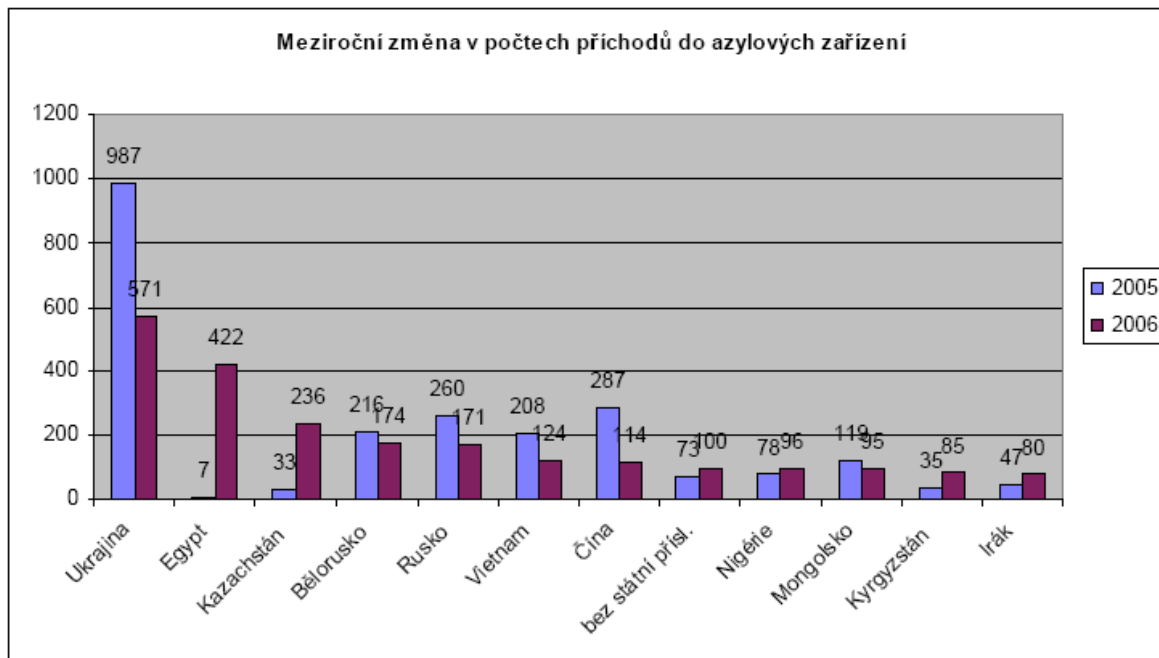
Zdroj: Výroční zpráva Správy uprchlických zařízení za rok 2006

PŘÍLOHA P III: Azylová zařízení 2006

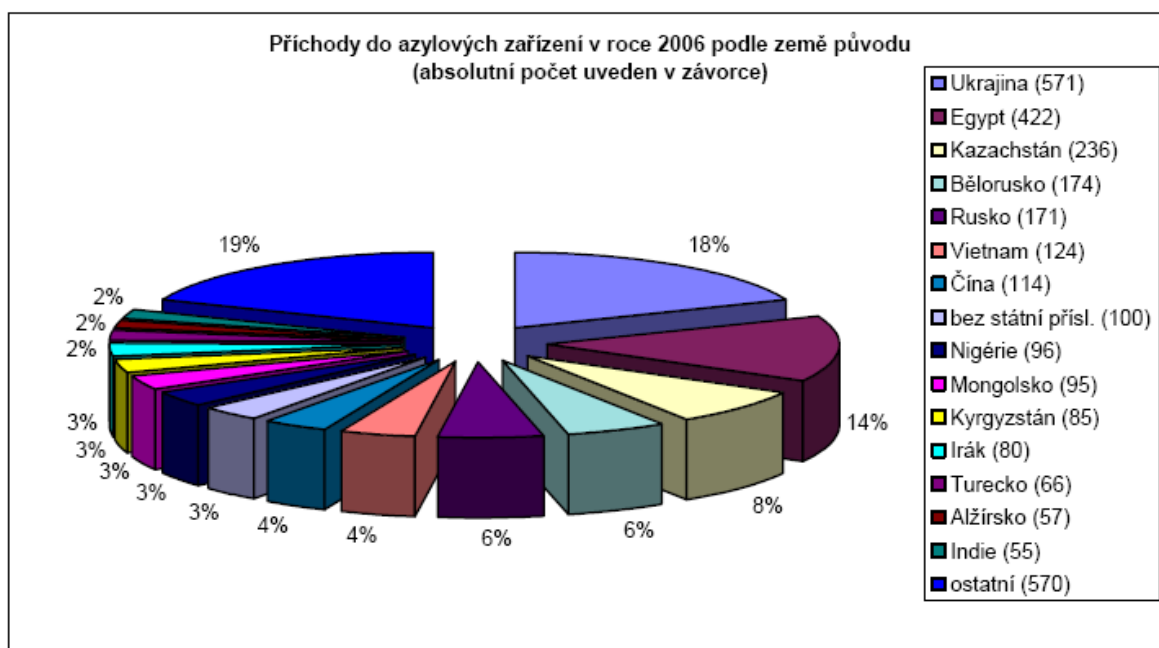
Zdroj: Výroční zpráva Správy uprchlických zařízení za rok 2006

PŘÍLOHA P IV: Porovnání roku 2005 a roku 2006

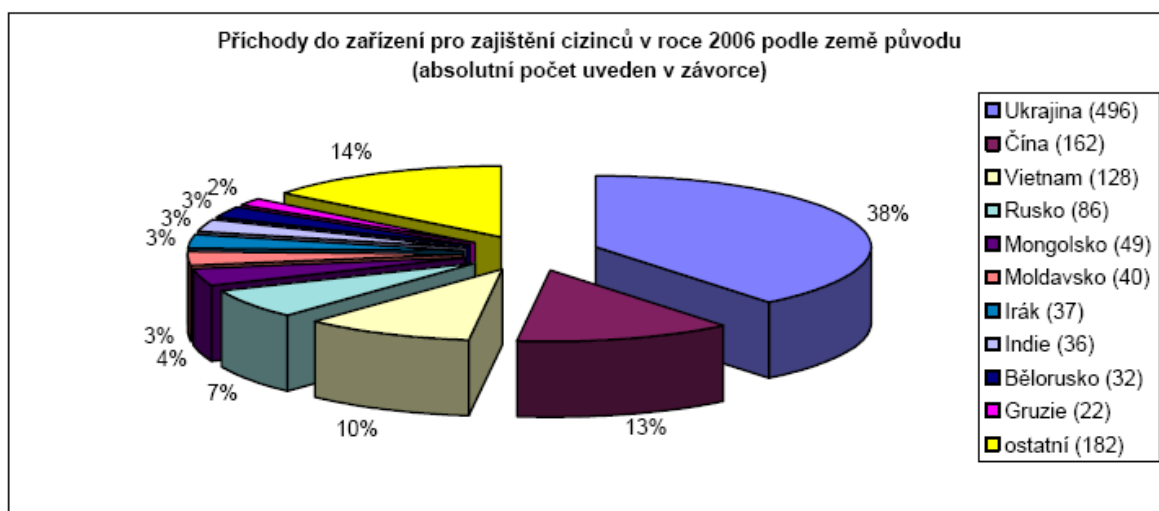
Zdroj: Výroční zpráva Správy uprchlických zařízení za rok 2006

PŘÍLOHA P V: Příchody do azylových zařízení 2006-dle stát. přísl.

Zdroj: Výroční zpráva Správy uprchlických zařízení za rok 2006

PŘÍLOHA P VI: Příchody do zařízení pro zajištění cizinců v roce 2006

PŘÍLOHA P VII: Počty žadatelů v letech 1999-2004

Příchody nezletilých žadatelů o udělení azylu bez doprovodu zákonných zástupců v jednotlivých letech

státní příslušnost	1999	2000	2001	2002	2003	2004	celkem
Afghánistán	147	63	24	2	1	3	240
Alžírsko	5	1	2	0	0	1	9
Angola	1	0	0	0	0	0	1
Arménie	0	10	18	16	0	1	45
Bangladéš	25	3	0	0	0	1	29
Bělorusko	0	0	2	3	1	2	8
bez státní příslušnosti	1	1	0	18	6	0	26
BIH	0	0	1	0	0	0	1
Bulharsko	2	3	2	0	0	0	7
Čína	17	27	14	38	54	35	185
Etiopie	0	1	0	0	0	0	1
Eritrea	0	1	0	0	0	0	1
Ghana	1	0	0	0	1	2	4
Gruzie	0	0	25	16	4	3	48
Indie	26	61	27	50	39	5	208
Irák	9	4	7	12	11	1	44
Írán	0	3	0	1	0	0	4
Jugoslávie	10	2	0	0	0	0	12
Kazachstán	0	1	1	0	1	1	4
Konžská dem. rep.	1	1	0	0	0	0	2
Kyrgyzstán	0	2	1	1	0	1	5
Libérie	0	0	0	0	1	0	1
Lotyšsko	0	0	0	0	1	0	1
Makedonie	0	0	1	0	0	0	1
Maroko	1	0	3	0	0	0	4
Moldavsko	5	11	18	9	2	3	48
Mongolsko	0	0	7	1	1	4	13
Nepál	0	0	1	1	0	0	2
Nigérie	0	0	8	4	1	0	13
Pákistán	9	0	2	0	0	0	11
Palestina	1	0	0	0	0	0	1
Pobřeží Slonoviny	0	0	1	0	0	0	1
Polsko	0	0	0	1	0	0	1
Rumunsko	0	8	53	1	0	0	62
Rusko	4	14	10	3	1	4	36
Rusko (Čečensko)	0	0	0	0	26	7	33
Sierra Leone	3	2	4	0	0	0	9
Slovensko	0	12	6	11	15	0	44
Somálsko	0	0	0	0	3	2	5
Srí Lanka	52	29	0	4	4	0	89
st. přísl. nezjištěna	0	1	0	0	0	0	1

Súdán	0	1	0	1	0	1	3
Sýrie	2	0	0	0	0	0	2
Turecko	6	9	2	0	0	0	17
Ukrajina	0	3	19	13	9	3	47
Uzbekistán	0	0	1	0	0	0	1
Vietnam	1	24	19	10	12	15	81
Zimbabwe	0	0	1	0	0	0	1
celkem	329	298	280	216	194	95	1412

Zdroj: Ministerstvo vnitra odbor azylové a migrační politiky <http://www.mvcr.cz/azy/nezletili.html>

PŘÍLOHA P VIII: Nelegální migrace-10nejčastějších států

Nelegální migrace: 10 nejčastějších státních občanství podle typu migrace; 2002-2006

Illegal migration: top 10 of citizenships by type of migration; 2002-2006

Pramen: Policejní presidium ČR

1.1. - 31.12.2006						
Nelegální migrace v ČR / <i>Illegal migration: Czech Republic</i>						
přes státní hranice/ <i>Across the border</i>				porušování pobytového režimu / <i>Illegal stay</i>		
Celkem	4 371	100%	<i>Total</i>	Celkem/ <i>Total</i>	7 117	100%
z toho občané ČR	695	16%	<i>incl.: CR</i>	z toho občané ČR	-	-
cizinci	3 676	84%	<i>incl.: foreigners</i>	cizinci	7 117	100%
z toho 10 nejčastějších státních občanství cizinců / <i>foreigners: top 10 of citizenships</i>				z toho 10 nejčastějších státních občanství cizinců / <i>foreigners: top 10 of citizenships</i>		
Cizinci, celkem	3 676	100%	<i>Foreigners, total</i>	Cizinci, celkem	7 117	100%
	2 439	66%			6 408	90%
Ukrajina	654	18%	<i>Ukraine</i>	Ukrajina	4 853	68%
Polsko	460	13%	<i>Poland</i>	Vietnam	518	7%
SRN	289	8%	<i>Germany</i>	Rusko	203	3%
Čína	241	7%	<i>China</i>	Bělorusko	195	3%
Rusko	186	5%	<i>Russia</i>	Slovensko	140	2%
Moldavsko	146	4%	<i>Moldova</i>	Čína	127	2%
Vietnam	136	4%	<i>Viet Nam</i>	Mongolsko	109	2%
Irák	112	3%	<i>Iraq</i>	Moldavsko	106	1%
Mongolsko	110	3%	<i>Mongolia</i>	Rumunsko	96	1%
Indie	105	3%	<i>India</i>	Bulharsko	61	1%
1.1. - 31.12.2005						
Nelegální migrace v ČR / <i>Illegal migration: Czech Republic</i>						
přes státní hranice/ <i>Across the border</i>				porušování pobytového režimu / <i>Illegal stay</i>		
Celkem	5 689	100%	<i>Total</i>	Celkem/ <i>Total</i>	9 800	100%
z toho občané ČR	944	17%	<i>incl.: CR</i>	z toho občané ČR	-	-
cizinci	4 745	83%	<i>incl.: foreigners</i>	cizinci	9 800	100%
z toho 10 nejčastějších státních občanství cizinců / <i>foreigners: top 10 of citizenships</i>				z toho 10 nejčastějších státních občanství cizinců / <i>foreigners: top 10 of citizenships</i>		
Cizinci, celkem	4 745	100%	<i>Foreigners, total</i>	Cizinci, celkem	9 800	100%
	3 357	71%			8 975	92%
Rusko	661	14%	<i>Russia</i>	Ukrajina	6 838	70%
Ukrajina	612	13%	<i>Ukraine</i>	Vietnam	598	6%
Polsko	468	10%	<i>Poland</i>	Čína	311	3%

Německo	332	7%	Germany	Bělorusko	298	3%
Čína	261	6%	China	Rusko	286	3%
Indie	235	5%	India	Moldavsko	167	2%
Moldavsko	230	5%	Moldova	Slovensko	166	2%
Bulharsko	216	5%	Bulgaria	Rumunsko	160	2%
Mongolsko	188	4%	Mongolia	Mongolsko	85	1%
Bělorusko	154	3%	Belarus	Německo	66	1%
1.1. - 31.12.2004						
Nelegální migrace v ČR / <i>Illegal migration: Czech Republic</i>						
přes státní hranice/ Across the border				porušování pobytového režimu / Illegal stay		
Celkem	10 695	100%	Total	Celkem	16 696	100%
z toho občané ČR	1 262	22%	incl.: CR	z toho občané ČR	-	-
cizinci	9 433	166%	incl.: foreigners	cizinci	16 696	100%
z toho 10 nejčtetnějších státních občanství cizinců / <i>foreigners: top 10 of citizenships</i>				z toho 10 nejčtetnějších státních občanství cizinců / <i>foreigners: top 10 of citizenships</i>		
Cizinci, celkem	9 433	100%	Foreigners, total	Cizinci, celkem	16 696	100%
	8 030	85%			15 514	93%
Rusko	3 725	39%	Russia	Ukrajina	12 491	75%
Čína	1 009	11%	China	Vietnam	719	4%
Ukrajina	878	9%	Ukraine	Bělorusko	513	3%
Gruzie	564	6%	Georgia	Rusko	510	3%
Polsko	553	6%	Poland	Moldavsko	289	2%
Německo	456	5%	Germany	Čína	286	2%
Moldavsko	294	3%	Moldova	Slovensko	232	1%
Vietnam	237	3%	Viet Nam	Rumunsko	212	1%
Bulharsko	162	2%	Bulgaria	Bulharsko	140	1%
Rumunsko	152	2%	Romania	Litva	122	1%
1.1. - 31.12.2003				1.1. - 31.12.2002		
Nelegální migrace v ČR / <i>Illegal migration: Czech Republic</i>						
přes státní hranice/ Across the border				přes státní hranice/ Across the border		
Celkem	13 206	100%	Total	Celkem	14 741	100%
z toho občané ČR	2 081	16%	incl.: CR	z toho občané ČR	2 109	14%
cizinci	11 125	84%	incl.: foreigners	cizinci	12 632	86%
z toho 10 nejčtetnějších státních občanství cizinců / <i>foreigners: top 10 of citizenships</i>				z toho 10 nejčtetnějších státních občanství cizinců / <i>foreigners: top 10 of citizenships</i>		
Cizinci, celkem	11 125	100%	Foreigners, total	Cizinci, celkem	12 632	100%
	9 228	83%			10 107	80%
Rusko	2 912	26%	Russia	Čína	2 301	18%
Čína	2 152	19%	China	Indie	1 190	9%
Polsko	793	7%	Poland	Vietnam	1 074	9%
SRN	602	5%	Germany	Německo	1 022	8%
Ukrajina	575	5%	Ukraine	Polsko	1 019	8%
Vietnam	550	5%	Viet Nam	Gruzie	895	7%
Gruzie	546	5%	Georgia	Moldávie	875	7%
Indie	442	4%	India	Arménie	804	6%
Moldavsko	393	4%	Moldova	Ukrajina	559	4%
Slovensko	263	2%	Slovakia	Rusko	368	3%

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

<http://www.mvcr.cz/statistiky/2007/oamp/trv_pobyty_2007.pdf>

PŘÍLOHA P IX: Rozdělení podle věku a pohlaví

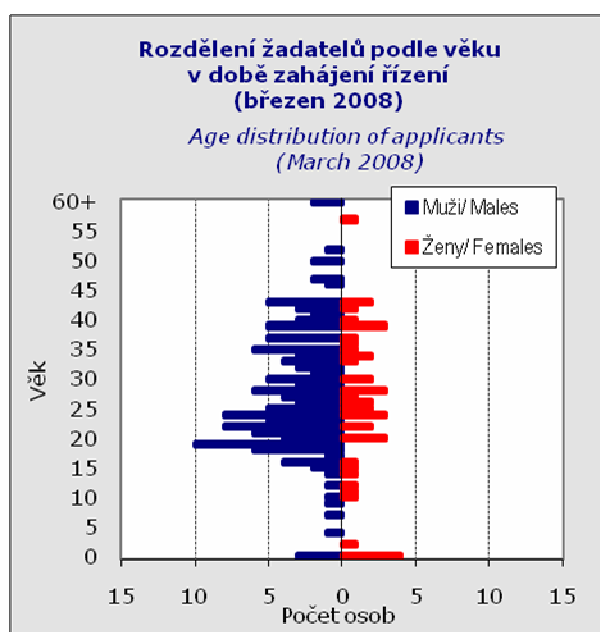
Pramen: Ministerstvo
vnitřní ČR

Source:
Ministry
of the
Interior

Státní občanství	Muži	%*	Ženy	%**	Celkem dospělí	Celkem děti (0-17 let)	%***	Celkem
Celkem	122	79%	33	21%	155	27	15%	182
Afghánistán	1	100%	-	0%	1	-	0%	1
Alžírsko	2	100%	-	0%	2	-	0%	2
Arménie	1	100%	-	0%	1	-	0%	1
Bělorusko	3	75%	1	25%	4	-	0%	4
Čína	6	75%	2	25%	8	-	0%	8
Ghana	1	100%	-	0%	1	-	0%	1
Gruzie	2	67%	1	33%	3	-	0%	3
Indie	1	100%	-	0%	1	-	0%	1
Irák	4	57%	3	43%	7	-	0%	7
Jugoslávie (bývalá)	1	50%	1	50%	2	-	0%	2
Kazachstán	-	-	-	-	0	3	100%	3
Kuba	2	67%	1	33%	3	-	0%	3
Kyrgyzstán	2	40%	3	60%	5	-	0%	5
Moldavsko	1	50%	1	50%	2	1	33%	3
Mongolsko	9	69%	4	31%	13	-	0%	13
Nigérie	1	100%	-	0%	1	-	0%	1
Pobřeží slonoviny	1	100%	-	0%	1	-	0%	1
Rusko	2	67%	1	33%	3	1	25%	4
Sýrie	1	100%	-	0%	1	-	0%	1
Turecko	45	90%	5	10%	50	19	28%	69
Ukrajina	16	73%	6	27%	22	2	8%	24
Uzbekistán	8	89%	1	11%	9	-	0%	9
Vietnam	10	83%	2	17%	12	-	0%	12
bez státní příslušnosti	2	67%	1	33%	3	1	25%	4

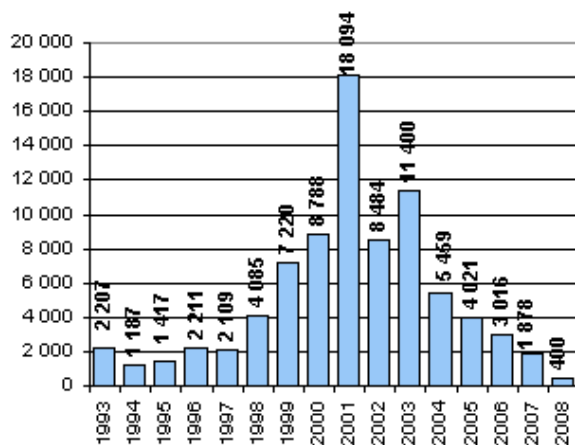
Mladiství a nezletilí bez doprovodu

Věková kategorie	0-14	15-17	Celkem
Celkem	0	7	7
Turecko	-	7	7

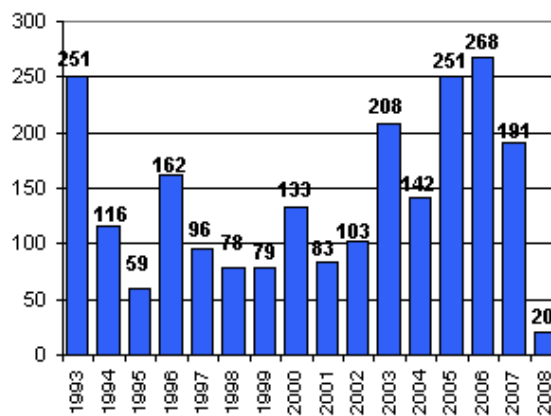

PŘÍLOHA P X: Počty žadatelů o mezinárodní ochranu

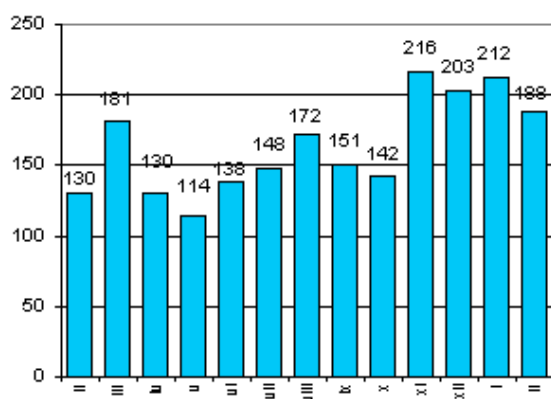
**Žadatelé o mezin. ochranu v ČR
1990 - 2007 (31.12.) a 2008 (29.2.)**

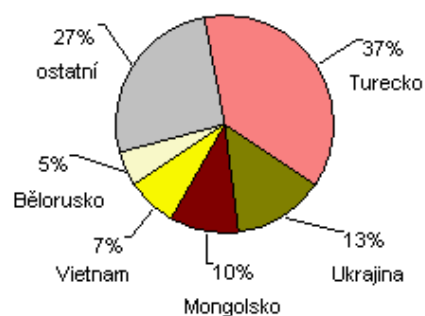
**Počet udělených azylů
1990-2007 (31.12.) a 2008 (29.2.)**

**Měsíční počty žadatelů o mezin ochranu
28.2.2007-29.2.2008**

**Nejčastější státní občanství
žadatelů - únor 2008**

Zdroj: Český statistický úřad, http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_rizeni_azyl

PŘÍLOHA P XI: Příklad ze života

1. Nezletilá J. E., nar. v roce 1991 v Nigérii byla přijata do zařízení XY v roce 2007 na základě usnesení o předběžném opatření vydaném Okresním soudem v XY.

J. přicestoval do ČR v září 2007, ještě téhož roku požádala v Příjímacím středisku Vyšní Lhoty o udělení mezinárodní ochrany, vlastní průkaz žadatele o udělení mezinárodní ochrany s platným vízem do XY. J. je nejstarší ze 4 sourozenců, má mladší sestru a dva mladší bratry, v současné době o sourozencích a matce nemá J. žádné zprávy. Otec zemřel v březnu roku 2007. J. žila se svou rodinou v městě XY, v objektu vojenských kasáren. Otec byl voják v oddílech opozičnicka, který bojoval proti prezidentovi. Při nepokojích, které proběhly v kasárnách byl otec zabit vládními vojáky. Matka a sourozenci byli v té době na nakupech mimo domov. J. zůstala v kasárnách sama, byla svědkem zabíjení a byla zde opakovaně znásilněna. Společně s ostatními lidmi se po několika dnech dostala do kláštera, kde jí pomáhali zotavit se z traumatizujících zážitků. Jeden z kněží jí nabídl odchod do bezpečné země, vše zorganizoval a zaplatil. Společně s tímto knězem přiletěla do Evropy, že do České republiky, do kterého města neví, neboť do té doby Českou republiku neznala. Určité období pobývali J. spolu s knězem v nějakém domě. Jednoho dne kněz odešel a už se nevrátil. Majitel domu vyhodil J. z bytu. Na ulici ji potom oslovil nějaký starší Afričan, který ji poslal do Příjímacího střediska ve Vyšních Lhotách. J. údajně chodila šest let do školy, následně se učila švadlenou. Hovoří pouze jazykem lingala, zná některá francouzská slova. Po dobu v XY projevila J. zájem docházet pravidelně na nedělní mše do katolického kostela.

2. Nezletilý B. N., nar. v roce 1992 v Mongolsku byl přijat do XY na základě usnesení o předběžném opatření vydaném Okresním soudem v XY. Návrh byl podán z důvodu, že nezletilý B. přicestoval do ČR bez doprovodu zákonných zástupců. Rodiče se rozvedli a opustili ho, když mu bylo 6 let, od té doby žil s babičkou na předměstí XY. Nikoho jiného blízkého prý v Mongolsku nemá. Poté, co babička zemřela, prodal majetek a na základě nabídky známého se rozhodl za získané peníze vycestovat do České republiky, kde se chtěl vyučit nějakým řemeslem a vydělat peníze. Po příjezdu do ČR si B. našel práci ve Vietnamské tržnici, kde vykládal a nakládal zboží. Za vydělané peníze si platil ubytovnu. Dne XY v roce 2007 přijel do XY za kamarády, kteří zde mají povolení k trvalému pobytu a byl zde zadržen policií. B. byl vystaven výjezdní doklad pro jednu cestu z ČR. Z důvodu pohybu na území ČR bez platných dokladů totožnosti mu bylo cizineckou policií XY uloženo správně vyhoštění na 2 roky. B. byl dále řádně hlášen v zařízení XY. Pokusit se zařídit doklady totožnosti přislíbilo Velvyslanectví Mongolské republiky. S B. hovořili o jeho příchodu do ČR a o jeho motivaci zde zůstat. Na základě poskytnutých informací byla přislíbena spolupráce při ověření totožnosti. B. se však nepodařilo najít v žádné evidenci obyvatel Mongolska. B. vyloučil, že by pozměnil svou totožnost. B. hovoří pouze mongolsky, prý v Mongolsku chodil pouze do 4 třídy.

PŘÍLOHA P XII: Základní terminologie:

Azylant – Cizinec, kterému bylo podle zákona o azylu uděleno právo azylu, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu. V ČR se nyní udělování azylu řídí zákonem č. 325/1999 Sb.

Asimilace – Asimilací rozumíme kulturní či jazykové rozplynutí jedné kultury (obvykle menšinové) v kultuře jiné (obvykle většinové). Prostřednictvím kontaktu příslušníci menšiny ztrácejí svá kulturní specifika, převezmou kulturní vzorce většiny a stanou se její součástí. Asimilace je při styku dvou rozdílných kultur velice častým a běžným jevem.

Bezpečná země původu – Termín z oblasti mezinárodního práva označující stát, u něhož se pokládá za nepravděpodobné, že by v něm docházelo k porušování lidských práv. Proto jsou žádosti o azyl občanů z těchto zemí považovány za neopodstatněné.

Cizinec - Cizincem je podle české legislativy každý, kdo není státním občanem ČR. Cizinci mají v některých oblastech odlišné právní postavení než občané ČR – nejsou jim přiznávána některá politická práva (např. právo volit, být volen, být členem politické strany, vykonávat některé funkce – poslanec, soudce, prezident republiky apod.) a vykonávat některá povolání (voják, policista, matrikář apod.). Cizinci rovněž nemohou zcela svobodně vstupovat na území ČR a pobývat tam. Cizincům je přiznáno právo petiční, právo sdružovat se v občanská sdružení či právo shromažďovací. Mají stejná majetková práva jako státní občané ČR, s výjimkou nabývání nemovitostí (zde existují určitá omezení – nemovitosti mohou nabývat např. cizinci s trvalým pobytem v ČR či za účelem podnikání). V řadě oblastí, jako je např. trestní právo, přestupkové právo, občanské právo, rodinné právo či obchodní právo, mají cizinci stejné postavení jako čeští občané.

Národ – Chápání národa se liší v různých kulturních oblastech. Ve střední Evropě (např. v Německu) převládá etnické pojetí národa – je zdůrazňována „společná krev“, jazyk a kultura. V západní Evropě, zejména ve Francii a Velké Británii, je národ chápán jako společenství lidí, které spojuje příslušnost k jednomu státnímu útvaru (anglické nationality tedy neznámá národnost, ale státní příslušnost) – např. Francouzem je možné se stát, a to právě přijetím státního občanství (naproti tomu Němci národnost chápou tak, že se jako Němec člověk musí narodit). Příslušnost k národu tedy můžeme chápat objektivisticky (jako danou narozením, jazykem apod.), subjektivisticky (příslušníkem národa je ten, kdo se za takového příslušníka považuje), nebo státoobčansky (příslušníkem národa je státní

občan bez ohledu na původ). V právním řádu ČR je dáno čistě subjektivistické pojetí (každý má právo být považován za člena etnické či národnostní skupiny, kterou si vybere).

Integrace – Integrací rozumíme soužití jednotlivců ze dvou či více skupin s odlišnými kulturními vzorci, pravidly chování, stupnicemi hodnot apod., které umožňuje jednotlivcům náležejícím do jakékoliv z těchto skupin ponechat si jejich specifika, a zároveň zaručuje členům všech těchto skupin rovnoprávné postavení (nedochází tedy k diskriminaci členů některé skupiny).

Kultura – Kultura v klasickém antropologickém pojetí je definována jako všechny nadbiologické mechanismy a prostředky, kterými se společnosti adaptují na vnější, přírodní prostředí. Kultura je chápána jako specificky lidská sféra reality, tedy něco, co člověka odlišuje od zbytku živočišné říše. Kultura žádným způsobem nesouvisí s tělesnými parametry člověka (např. s rasou), je negenetická (nedědí se) a získává se výchovou. V užším smyslu se jedná o soubor návodů pro život, tedy norem a vzorců chování, které sdílejí členové určité společnosti. Kulturní vzorce jsou často neuvědomované – jejich nositelé podle nich jednají, ačkoli se jich nejsou plně vědomi (obdobně je tomu s jazykem – sestavujeme věty podle gramatických pravidel jazyka, aniž bychom museli tato pravidla v obecné rovině znát).

Národnost – Tento pojem je v ČR používán jako označení k příslušnosti k etnickému národu. Pojem národnostní menšina je potom definován podle zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin. Evidence národnosti se u jednotlivých osob nevede – ani v občanském průkazu, ani v cestovním dokladu se neuvádí údaj o národnosti. Informace o národnosti a rasovém původu považuje zákon za citlivé informace a zacházet s takovými údaji se smí pouze na základě povolení daného zákonem nebo souhlasu dané osoby.

Repatriace - Dobrovolná repatriace znamená dobrovolnost, bezpečnost a důstojnost návratu do země původu.

Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) – Úřad nejvyššího mezinárodního zmocněnce pro uprchlíky. Cílovou skupinou jsou lidé, které státy neumějí nebo nemohou ochránit před následky velkých násilných konfliktů.

Zdroj: MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Portál s.r.o., Praha, 2003. ISBN 80-7178-549-0

